

"Lihtne Aeg"

Karl-Kristjan Nagel

(1997-2000)

I

1.

See oli Anton Zartjortõi, kes ligi 35 aastasel autoga Cdyniasse kukkus. Head ajad olid läbi ja tagantjärele ei räägitudki sellest märkimisväärselt palju, ometi tõusis tema võitlusvaim tookord eneselegi jahmatava otsusekindlusega, ja keeristele vaatamata, varsti pinnale, kui ta juba kevadises tõusuvees triivides vastaskaldale uhtus. Nii ilmutas end talle siis temas äkitselt virgunud hea tahe.

Vastuvoolu jäävast viljakuivatist väljunud Mardtha Theresa Koj ei unustanud seda sündmust õieti veel kaua, kaua. Talle näis arusaamatu, mõistmaks silla alla eemalduva metallkere ereda päevasära koguvõimsust, sellest johtuvat energiapuhangut ning hingerahu. Tõesti, sinna kadus kogu tema aastate äng ja kurbus poja käekäigu järele alates ajast mil ehitatud maantee elanike koduõued kaheks oli lõõnud. Ta oleks küll hüüdnud ning just hääl oli see, mida ta tol korral hädasti vajas, kuid vaikis. Niisiis ei teinud ta mitte midagi ja jäi nõutult paigale.

Asjalikke inimesi jätkus veel kaheks päevaks. Ootamatused aga ei lõppenud. Ülejärgmisel päeval ilutses sündmuskohal ja selle ümbruses tasane maalapp. Suur hulk võsa, kaks iidset hõbepaju, tükike puhast liivariba, alumisele paisule ning basseinidesse kogunenud saast ja mahasõidetud silla-piirded olid kadunud. Viimase, veevoolus aeglaselt kõikuva taiese väljatõmbamisel tekkinud lainemöll tekitas hetkeks paanikat. "Alla ! Alla !": ehmus lähedal askeldav pääste-

teenistus. Kallastelt langes mulda ja liiva, inimesed jooksid, mille kõige tõttu ei pandudki tähele, kuidas sulgus avaus künkas asuvasse platoonukki - määratu koopaaheliku suudmesse, veel avastamata esivanemate kultuurkihistus tandrile, luukildude ja teiste muutaoliste pisiesemete juurde. Kõige selle, mille kohale Sergio Hinaj ükskord aastaid hiljem värskena maha istus.

Anton sai juhtunust üle. Tema kehalised vigastused olid tühisid. "Justkui oleks üle pika aja tantsinud," rääkis ta hiljem muretult. Yves Essadze võttis oma süüdistused tagasi ja lahkus töölt, sest poja tervis oli järsult halvenenud. Korraks nägi ta õudusega neid mõlemaid ratastooli aheldatuna enda korteris, nii üksildastena kui ta ise eales polnud olnud, misjärel tervelt aasta jooksul teda ainult taolised sundmõtted tabasidki ja ta tundis ennast ainult võimetumana, et vaigistada pere valu. Ema Theresa oli ainuke, kes Yves'i noil rasketel aegadel toetada märkas, nii oma poja südametunnistusele rõhudes, ja Yves vabanes ka Rada raamatute lummusest.

Ta läks tagasi jõkke, ujus jääkülmas vees kümnete meetrite kaugusele kandunud masina juurde ja sukeldus. Selline võimatu kaugus jäigi selgusetuks. Polnud see kõikuv vee magnetenergia ega hermeetiline pagasiruum nagu päästeteenistusest arvati. Ema Theresa Koj palvest nõrkemise ajaks oli ta jälle kaldal, käes vaeva nõudnud "must kast": mõned üksikud armastuskirjad, kirjad ja märkmik isikliku rahaga.

"Mis juhtus?": uurisid kohalikud tema käest külapoe ukseesisel. "Kas võtmed jäid kätte?" Ja ta ei osanud

vastata. Mõte ei töötanud ning ta pidi jälle valetama kuni lõpuks algpõhjuse päriselt ära unustas - "see oli metskits" - - sest ta ei osanud seletada. Ta oli mõelnud kiirusest, väsimusest, heast ja halvast ning ometi ei olnud see "see". Anton ei näinud midagi ebaloomulikku. Masin sõitis vaid teelt välja.

"Räägi neile ema," ütles ta tookord ning ema Theresa jutustas, lõpuks siiski tõdedes, et tegelikult peab inimene olema tugev. Oleks ta siis teadnud milliselt öeldu "temasse" mõjub, ja kui selleks polnud tema enda poeg.

2.

Mai keskel, just enne 15-ndat sünnipäeva tõusis poiss üksinda voodist ja tegi oma esimesed sammud. Yves sai sellest varsti teada ning sõitis temaga keskhaiglasse, mille "külastus" tervelt kolm nädalat kestis, nii et poiss korrakski haigla territooriumilt enam välja ei läinud. Sealsamas koridorides erinevaid võimalusi kaaludes kõlas tema vastus lühidalt - ta keeldus tagasisõidust. Seega tõi Yves koos vanema õega valitud asjad talle alles järgmiseks hommikuks, kui tal oli juba oma palat viiendal korrusel.

"Meie majas on lift. Keldris ning kuuris on laoruumid, kust võib leida moodsaid toetus- ning liikumisvahendeid, mille järele hetkel vajadus puudub. Tutvuge nimekirjaga, võibolla soovite näha ?

Meil on televiisor ning tasuline telefon, söökla ja katusealune vaatega merele. Meil on ka külustusajad, mis ongi esialgu kõik. Küllap siis leiategi enda võimalused mida kasutada. Ja kui te oletegi sattunud olukorda, mille kriitiline punkt teid on ületanud, leiate vastused meilt. Tegemist on asutusega kõrgemast klassist, asutusega millel on oma ajalugu ning tähtsus. Saate te siis seda teadmist niisama eirata, kui teie füüsilise algelementideni jõuame, ja hing, teie peenem mateeria nõ. käsikäes uute vastuste poole sirutub, ja ma tean - nad on meie käeulatuses, tarvitseb vaid ennast sirutada... Ükskord, kui mürk ei ole enam mürk, vaid tagasi tõrjutud, kodustatud, kätte saadud ning koostöösse kaasatud. Rõõm teie südamesse !"

Seal linnas luges poiss läbi enamus suurepära-
stest raamatutest, mis talle raamatukogust kätte jäid, või mida ta juba eelnevate soovitude ning teadmiste põhjal välja oskas küsida. Palavik oli langenud, ta lõpetas ravimite võtmise ja luges väljas, võimalikult eemal teiste nägemisulatuses. Selles suhtes talle meeldiski haigla personali töö. Keegi ei pannud teda tähele ja ta nägi selleks ka ise tõsiselt vaeva lõpututes koridorides absoluutselt igat kokku-
puudet vältides. Ükskord peatas teda küll üks patsientidest, noor poisinäoga mees, kes ütles, et ta on arst. Tal oli neerupõletik ja ta rääkis milline naeruväärne paradoks selles peitus, et ta siin enese isa käte alla oli sattunud. Siis rääkis ta veel ühest tuntud meedikust ja sellest, kuidas Sergiol seinale najale ikkagi püsti õnnestus tõusta. Teda huvitas väga, kas nooruk selles ka endiselt kindel on. Sergio vastas jaatavalt, kuid kui ta nägi võõrast enda vastu toolile istumas ja sigaretti võtmas, pöördus ta

järsult ja sõitis minema.

"Rõõm sinu südamesse, Janda !

Mul ei ole olnud kerge ja sellepärast valisin välja sind. Lootsin, et sa ei kaeba, mina olen OMA-s. Siin tahavad nad mind jalule ajada ja teised ootavad imet. Arst tõi mulle kohvi ning ma näen, et vihm läheb üle. Sina aga helistad nädal hiljem kui ma ütlen sulle, et ma olen sind vahepeal paremini tundma õppinud, sina aga ei reageeri ja ainult naerad: "jah, ma kirjutan" ."

Kell sai kolm ja Sergiole tuldi järele - Yves ilma saatjateta. Nad läksid koos raamatukokku "Pentagon" nagu poiss seda hoonet üsna hiljuti jälle kutsuma oli hakanud. Vaevalt esimese korruse kohvikusse lükatuna tundis ta ennast äkki halvasti. See oli mingi segane nõrkushoog, mis teda tabas, kui ema talle leti ääres kooke tellis, et siis kandik söögiga pojale ulatada. Ta võttis selle vastu, mõistis et peab hingama, kuid minestas enne täisklaas apelsini-mahla käetoel.

Kohvikust avanes üks siseõue kus kasvasid mõned puud. Sergio avas silmad nende all kui ta istmelt selili maha oli tõstetud. Seal olid Yves ja veel mõned inimesed, kes teda aidata püüdsid, siis sulges ta silmad ja uinus.

Kõigele vaatamata ei juhtunud tema jalgadega lähima aja jooksul mitte midagi uut. Selle asemel sagesid tugevad peavalud, mida arstid täiesti loomulikuks pidasid - tegemist oli vaid tugevamate ravimitega. Yves'il sai sellest korraga

kõrini ja poiss vabastati haiglast. Õieti ei tahtudki temaga enam tegeleda kuna see oli juba ettemääratult lootusetu juhtum nagu peaarst solvangutele lõpuks vastata julges. Sergioni need sõnad ei jõudnud ja ta oli endaga rahul. Tuli isa ja viis ta linnast välja, täpselt nagu kolm aastat tagasi, järve äärde, kus ta nüüd juba teistkordselt ujuma õppis.

Sellest ajast alates usaldas ta oma keha täielikult teiste hooleks. Võib-olla oli see mingi kergemeelsus, või passiivne alistumine, millega ta end edaspidi kaitsta otsustas, kuid mis ei toiminud ja millele ta ärkas hoopis palju aega hiljem, kui ta oleks võinud olla näiteks kahe lapse isa, ometi oli aga haiglas, seekord pimesoolelõikusel, jälle selge teadmisseta miks ning kus kohas ta on. See ei tähendanud, et ta oleks kaotanud usu iseendasse. Ei, hoopiski mitte.

"Kõik millesse te uskunud olete ja edaspidi ka usute on õige. Kõik on õige ja ometi ainult arvamus, mis ei pea olema kindlasti tõsi."

Nii rääkis viieteistaastane poiss, kes oli palju lugenud, aasta aastalt üha enam oma tooli sisse kasvades. Vahel tundus, et tema psüühiline seisund paraneb, kehahoiak ja pilk, tavaliselt hommikuti, või pärast pikaajalist tervenemist mingist koledast gripilainest, kuid kuna seda toimus siiski niivõrd harva, ja - sest vähe leidus neid inimesi, kes seda järjekindlalt oodanud oleks, jäid need ka märkamatuks ning teada võis siis ainult tema, mida kujutas endast ikkagi see meeletu vastupidavust genereeriv asi, millega ta oma piiratud elu tund-tunni haaval edasi täitis.

Tavaliselt on puudega inimestel mingi kehaliselt tasa-kaalustatud potents, isegi teatud eelis nõ. normaalselt tervete inimeste ees. Pimedatel on suurepärase taju ning kompimismeel, kurtidel seevastu nägemisvõime jne.

Sergiole oli enda füüsilise vea arvelt kujunenud teatud kontsentreeritud mõttetöö, mida loeti tema suundumuseks ja millele esialgu mingit olulist väljundit ega loovust ei omandatud. Niisiis oli ta väga eriline isiksus ümbritsevas keskkonnas, rangelt vastuoluliste tõekspidamistega, stabiilselt ebastabiilne, jätmata midagi juhuse, veel parem saatuse hooleks. "Inimene, kes sureb iseendasse" - nagu ta teadis.

3. Rimani käed

"Eelaimduste" reglementi täidesaatva organi lõplik laialimine toimus umbes üks aasta enne riigi esimest majanduslangust ja üleüldist kaost maailmaturul. See oli tugev löök ajakirjanduses vastukaja toetanud finantsanalüütikutele. Autor oli surnud ja teadmised järgmise kümnendi kohta koos temaga. Üksikuid löike käsikirjast toodi veel välja, need ilmusid tagantjäregi ja nende sisu uuriti, kuid emotsioonitult ning rahvas unustas. Tema teadvus otsekui sulgus loogilisele järeldusele. Vaja oli midagi teha, mitte mõelda.

Sellegipoolest sai "Eelaimduste" autorist majandusprohvet. Teda otsiti endiselt, surmast hoolimata, tema sugulased pagesid ning parem käsi Riman nende hulgas.

Oliver Riman mäletas tookord üht kaadrite jada. See rääkis ühest tütarlapsesest, noorest prohvetist ja selgelt-nägijast, kes keelitas linnaelanikke lähenevast maavärinast. Teda ei jäädud loomulikult uskuma ning järgmine päev oli linn rusudes. Kostis tugevat heli, majad nihkusid paigast, tüdruk aga seisis tänaval ja nuttis.

Kolm aastat hiljem loo algus kordus. Inimesed kolisid varakult keskväljakule ja mujale tänavatele ning ootasid

ööd, kuid midagi ei juhtunud - midagi polnud kuulda ega tunda. Saabus hommik, keskpäev, õhtu ning jälle öö, ja tõesti - mitte midagi ei juhtunud. Tüdruk oli kahtlema löönud, millisena Riman end nüüd tundiski, võimetuna andma aru öeldud sõnade eest, mis ei kuulunud talle.

Sellises õnnetus olukorras võeti ta Olters Maatersi keskküttekatla kütja kohalt üle meeskonda, mida komplekteeris Enri Paron, endise "Seryshi katsesehhi" esimees. Sel ajal otsiti põlevkivikaevanduse kunagisi töötajaid käivitamiseks aastatuhandelõpu üht ulatuslikumat renoveerimistööd Saksamaa kapitali toel. Ta jäi sinna kogu oma eluks, nägemaks kuidas toimub Erztria tõus ja langus, kuidas toimub assimilatsioon keset kaost kui meenutati sõnade tähendust.

1. oktoober 1991, kohalik Avatud Raadiokanal.
"Väikese inimese silmade läbi"

Enri Paron:

"On olemas kaks võimalus kuidas teile selgeks teha, mida teil minult teada oleks vaja, või mida te minult niikuinii ootate. Kõigepealt otse ja lihtsalt ning teiseks, lihtsalt ning komplitseeritult, pika aja vältel läbi kunstilisse vormi kohandatud teose. Teose, mille sügavamad tähendust te alles hiljem tajusite teadvustatud moel, nagu te aru saite, millise lahenduse ma enda jaoks välja valisin.

Pole mitte mingit õigust talitseda teie soovile vastu. Tööpuudus pole ainuke põhjus ning juhus niisamuti. Te olete siin kuna teid vajatakse ja teie vajate meid. Selle

vajaduse tagamaid õpitegi enda jaoks avastama, kusjuures tulemus ei ole piiratud. Te avastate iseennast. Te õpite tegelikustamise kunsti.

Teatud mõttes kujutab teie tegevus mingit psüühilist nihkekohta. Seosed teie, teie töö ning kaevandusega on silmnähtavad - teatud sisemine kadumispunkt takistamaks oma isikupära hajumist oletatavasse kuristikku. Inimene ei ole füüsilise aine hüljatud võsu, samuti ei ole tema teadvus määratud tuleleegina hajuma. Ta on vahend tajumiseks. Ta pole keemiliste komponentide reaktsiooni juhuslik kõrvalprodukt. Ta loob vormi, teist objektiivset reaalsust peale teadvuse poolt loodu ei eksisteeri.

Niisiis, ei ole keskkond sugugi mitte eraldiseisev nähtus, vaid tajumustrite struktuur. Seepärast küsige, tähtis on esitada õige küsimus."

Oliver Riman lõpetas üleskirjutuse ja pani pliiatsi käest. Talle tundus et ta oli kõikidele esitatud küsimustele vastused saanud. Ta vaatas välja.

Veel valendav taevas akende taga. Mere ja mandri raskestieristatav piir. Sellega paralleelselt jooksva tee tänavavalgustuslampide kaadiumkollane sära. Ta võttis uue kasseti ja kuulas edasi.

"Tere õhtust !"

"Tere õhtust, Rada."

"Kirjutamistund. Jätkan..."

Pidage meeles, et ideed on sama looduslikud kui ilm. Mõned neist on paiksed nagu näiteks madalrõhu süsteemid. Teised liiguvad üle kontinentide kui perioodilised tormid.

Tegevus siin, kohapeal, ei seisne ainult üleminekus. Erinevaid teid oleks valida mitmeid. Antud juhul näeme organisatoorseid lahenduskäike. Näete kuidas koondutakse, kuidas muudab vormi kollektiivne mõtlemine. Taastades Erztria tööstuse, võimaldame läbi teie endale töö. Me usume, et see pole sekt, veel vähem kirik. Võib-olla ehk juhis, või eeskuju. Elustav puhang."

"Keskkond kui tajumustrite tagajärg."

Riman läks akna juurde ja avas selle. Väljas oli pime. Ta tundis tugevat suitsulõhna ning nägi tühermaadelt otse näkku kaarduvat pilve, mispärast ta üldse niiväga ei imestanudki kui ta lihtsalt jälgis avanevat vaadet, ülevalt kõrgelt kilomeetrite raadiuses pankrannikule, saartele ja merele. Pärastpoole pöördus tuul selge puhanguna üle majade, justkui oleks allikas selle tagasi tõmmanud, kuigi see kokkuleppelisena võib kõlada.

*

Järgmisel pühapäeval rääkis Rada Avatud Raadiokanalisis lähenevatest muutustest tööliste ametialastes kohustustes. Ta soovitas neil lugeda oma esimest raamatut, andes lühida selgituse antud teemade sügavamast psüühilisest materjalist ja selle võimalikest mõjudest. Arusaadavaks sai, miks ta kordagi Paroniga koos ei esinenud. Neil, kuigi erisoolistel inimestel olid võrdväärased mõtted.

3. Võimetusetunne

Räägitakse, et igal inimesel on oma teatud psüühiline võimuterritorium - ala, kus ollakse tõepoolest kõigi haiguste ja puudujääkide suhtes immuunne. Psüühe teised osad võivad olla probleemide võitlusväljad, kuid inimene ei tunne end päris kriitiliselt ohustatuna kuni see esmane territorium püsib puutumatusena.

Yves Essadzel oli selliseks võimuterritoriumiks laps. Siin keeldus ta igasugustest kompromissidest abikaasa, Sergio või ükskõik kellega. Ta otsustas sünnitada haiglaväliselt kuna ta oli kogenud seda isoleerituse tunnet juba piisavalt palju taipamaks, kelles peitub võim.

Nad rääkisid köögis sel teemal terveid tunde. Tema mees oli põhimõtteliselt nõus. Ta ei mõistnud ainult seda tugevat ning hästi põhjendatud vastuolu arsti ja patsiendi vahekorra suhtes.

"Ma ei ole vastu," rääkis Yves, kui ta mehe kahtlustavat ilmet jälgis. "Inimesed näivad olevat väga tsiviliseeritud rahvas, nad paigutavad oma haiged haiglatesse, et seal nende eest hoolitsetaks. Tegelikult aga koondatakse grupp inimesi, kes on täis negatiivseid tõekspidamisi haiguse kohta!"

"Ja mida see mulle ütleb?"

"See ütleb seda, et inimese mõtted on tema reaalsus!" hüüatas Yves, mida ta endas nii kaua kinni oli hoidnud. "Haiged on haiglas selgelt sellepärast, et nad on haiged! Ja sünnitamisel satuvad naised samasse keskkonda, mis võib muidugi väga humaanne tunduda, kuid kogu süsteem on selliselt üles ehitatud, et sünnitus ei näi olevat mitte tervise, vaid haiguse tulemus! Sünnitama aga näe, peab!"

"Ma olen kuulnud, et mujal maailmas on see päris

tavaline. Sünnitakse basseinis, lennukis ja üldse, kõikvõimalikes kohtades, mida ma aga ei suuda tajuda on need: "negatiivsed tõekspidamised", mida sa mulle ette söötsid..."

"Tead, ma ka tõesti ei tea. Võib-olla on see mingi allergia või kaotushirm. Ma lihtsalt libisen su käest...?"

"Täiesti õige, kuid samas õigustatud, sest mida ma sellega teen kui ma ühel päeval töölt tulles astraalmajja astudes astraalnaist emban ja astraalaias astraalkohvi ning -sigarette manustan...?"

Nii et palun ütle, millised eesmärgid sa oma elule oled seadnud?"

"Mitte mingeid eesmärke! Elu ise ongi üks suur eesmärk."

Mees jäi vait. Seesama elu oli talle õpetanud, millal jääda vait ning mõelda.

"Heaküll," ütles ta rahulikult. "Sa vestled üdini vana-meelse inimesega, ja ma ei näe mingit põhjust miks ma peaksin seda kõike uskuma, kuid sa võid loota ning olla kindel selles, et sind kaotada ma ei kavatse, mispärast ma alates tänasest kõige selle vastu enda suhtumist muudan ja siirast teadmisanust sinu poole pöördudes uuele ajastule vastuvõtlikuks osutun, nagu täht ikka ja alati üle taeva-laotuse."

"Jah, hästi - mida oligi mul vaja, et teatud tõed ei kuivaks ära, mis õigust minul muuta sind, kui õnnetu meist olin mina ja sina hakkama said alati, kuid et ei kasvaks umbrohtu meie vahel, see on - see on vajalik ja muud lahendust ei oska öelda kui et: iga tunde puhang voolaks vaid, viiks sinna kus ta enda alguse sai."

Nad jõid kohvi ja kuulasid edasi. Kell oli saanud kaheksa ja Sergiot ei tohtinud segada, kuna ukseid kõrvaltuppa olid avatud. Vanemad pidid tegema sedasama mida nende poeg - kuulama raadiot. See oli toimunud viimase kolme nädala kohta juba mitmeid kordi, poole-tunnistes lõikudes ning ausalt öeldes saanud omalaadseks harjumuseks nagu järjejutt teemal: "kuidas inimene elada võiks."

"Me ei protesteeriks absoluutselt," oleks nende vastus kõrvaltvaatajale. "Me tahame ainult, et meie poeg terveks saaks!"

Kuid kes olekski neid nende tegevuses keelanud? Mitte keegi. Mitte kui üks inimeseloom. Maailm on ju täielik müsteerium. Mida teab üks inimene maailmast!?

*

See juhtus kunagi ammu kui Sergio end selili kukkudes vigastas. Mõned aastad vanema sõbra, kelle nime ja tuttavaid ta enam ei mäletanud, jõe äärse maja õuel oli koht millele oli ehitatud ülevõlli kiik. Neil olid ostetud piletid vabaõhukino seansile asula keskses ja nad ootasid, poiss kiigel püsti seismas. Ootamatult tõusti talle vastu, ta ei jõudnud maha hüpata, kaotas haarde ning kukkus üles vastu puukonstruktsioone. Praegu mäletas ta väga hästi inimeste ilmeid naaberaias ja millegipärast jõudis ta üldse esimest korda enda taju niivõrd laiaulatuslikult jaotada, kui ta kõikeunustavalt röökis, et kasvõi ühtainust väljahingamist sooritada.

Talle tehti seljamassaazi ja joodeti jääkülma veega ning talle räägiti neerudest ning ta ei rääkinud vanematele täit tõtt kui ta halva enesetundega seansilt üle jõe, juba pimeduse varjus suvilasse jõudis, tuttav ikka endiselt küljelt toetades. Need olid aga ka tema viimased ise-seisvad sammud väravast edasi maja ukseni. Nädal hiljem lebas ta juba liikumisvõimetult maas.

Kaua see kõik võis kesta? Minutist kolmeni ja mitte rohkem. Ta teadis kuivõrd piiri peal ta oli olnud ja võib-olla oleks ta mõistusele tulekuks ka palju kriitilisemaid olukordi valinud, kuid siin tema mälestused lõppesid. Hiljem, akadeemia ajal, kui ta leidis aega läbielatud tagasi vaadata, kohtas ta tollast kaaslast veel viimast korda. Nii lähedalt, et Sergio oleks võinud lüüa aga ta oli juba talle andestanud. Mõned inimesed vabanevad taagast üllatavalt kergelt, paremini kui teised.

*

Yves Essadze võttis sigareti ja kägardas selle tuhatooši; raskelt ning kohutava jõuga. Ta tõstis pilgu ja vaatas enda ette lauale.

"Kui ma olin väike, ei teinud ma vahet sõnadel iroonia ja aroonia. Nad olid nagu ühe asja kaks nägu. Tundub et elu ülalpidamiseks läheb vaja meeletut agressiivsust ja loovust. Ongi selge, et see mulle lapsena palju nalja tegi.

Nad on ühe terviku kaks nägu nagu valik tavaelust -
- detektiiv ja kurjategija. Mida mõelda..., või parem hoiduda vägivallast ja mitte sellest mõelda? Räägi, mis on sinu jaoks vägivald?"

"See on primitiivsus," ütles Anton.

"Millest ainult ei piisa. Arvan et tõeline kurjategija vajaks arukamat selgitust (?)"

"Räägin ma siis kurjategijaga ?"

"See on õrn teema. Loomulik agressiivsus toimib normaalselt, vabastavalt. Ta mõistab oma päritolu, pole tähtis, kas sellest motiveeritud mõtted on kellegi arvates halvad või head.

Heaküll, sa tead, et vägivald on ellujäämisviis. Samuti enesekaitse. Need on ideed, mida sa aktsepteerid ja mida viid ellu. Sellest oled sa kuulnud ja nii see toimib. See on tavaline, igapäevane asi. Võimalik, et ühel päeval seisad sa selle probleemiga silmitsi, ometi näed, et ründaja ründab vaid iseennast."

"Mida sa sellega tahad öelda ? Ma olen sellega silmitsi seisnud !"

"Aga sellest ma ju räägingi. Kuna jõupunkt on olevikus, pole ajal või ajastutel mitte mingit tähtsust, nad pole eraldatud. Juhul kui me elaksime tulevikuajaloo najal, ei annaks ka see meile midagi. Seosed on olemas praegu ! Küsimus on, millises näitemängus osaleda."

"Ma ei saa aru."

"Mina ei saanud ka alguses aru. Kõikidele küsimustele ma aga vastata ei saa. Ma olen liiga noor."

"Miks just sina ?" küsis Anton. "Mis sinuga toimub ? Kui ma sind puudutan, oled sa krambis. Vaata enda kõhulihasid."

"Ma tean, need on pingul."

"Mis arst ütles ?"

"See kestab igavesti..."

"Kas kestab ?"

"Ei. Arvad et on vaja ?"

"Ja mida ma peaksin tegema ?"

"Hakkama mõtlema ! Ava oma seksuaalsus. Tegemist on rahvaga, kes ei tea oma kohust."

5. Elu turvaliseks muutmisest

Viimane lask purustas. Ta seisis avatud esiustega auto kõrval, käega selle külma, magnetiseerivat katuseäärt toetades ja tõmbas enesesse hingevaakuva kurguheliga ahnelt hapnikku.

Naine lebas sõnatult, tuhmides, sõidukist suunatud valguskoonustest osaliselt lõigatuna kuluheinas. Tema krampi tõmbunud keha, haavad rindkeres ning jalgades, pärani avatud silmad, lubivalgete hammaste vahelt õhku paiskuv hingeaur ja üha nõrgenevad häälightsused tekitasid Artraj's veidra eelaimduse püha üksindusele. Ta ei pidanud end süüdlasena. Ta oli kindel, et teised ei oleks toimunud siin erinevalt. Mõte tapmisest näis normaalne. Naine, tõsi hiilgas ilust ka praegu; vabanes ja pööras pead.

"On sul külm ?"

Sergio tõstis õla ja parema, püstolit hoidva käe vahele surutud pea ning avas silmad.

Kivisöetehase territooriumi ääremaad, taamal erepunaste, taevast helkivate veeribade kohal, horisondist kõrguvatest ehitustest siinset kuivendamisel olevat tsooni ületavad, haiglaslikult inisevad kõrgepingeliinid, punane varjund detailidel, enda käed. Ta tõukas end autost eemale ja kõndis talle lähemale.

"Tunned sa midagi ?": küsis mees. Naine ei tundnud. "Veel kümme minutit."

"Milleks nüüd siis seda oli vaja !?": mõtles Sergio Artraj. "Elus ja surnud - sõnad, mis arusaamisele uusi tõkkeid püstitavad (?) Kes vastutab tapmise eest ning oleksin ma praegu selle vältimiseks midagi teha saanud? Miks koer ründas? Oli sellel mingi eriline põhjus väljaspool koera hingeelu? Mis mõttes väljaspool, mulle näis, et ma tapsin osa iseendast? Siis, mida ma oleksin pidanud tegema? Ja miks rünnati seda naist, kes oli üksi ja kõndis mööda teed? Millest see naine mõtles parajasti? Tundub, et ta justkui naeraks minu üle. Ja mina, mis puutun siia mina !?"

"Kelle koera ma tulistasin?" küsis ta selgelt ja kõlavalt naise poole pöördudes.

"Minu, te juba teate seda."

"Vabandust, mulle näis et ta oli vihane."

"Ja-jaa! Mis teha. See oli teie lahendus."

"Kuid ta hammustas teid !?"

"Muidugi. Inimesed on valmis kõikvõimalikeks äärmusteks. Millal see kord lõpeb, seda ei tea keegi."

Naine oli tõusnud küünarnukile, et end sirutada. Ta lükkas abipakkumise tagasi. "Te olete juba küllalt aidanud," ütles ta sügavalt. "Hingata on vaja !"

Sergio Artraj oli hämmingus. Mingi seletamatu rahulolu juhtis ta masinani ja lubas istuda, et ta tagasi peateele sõidaks.

*

Sergio Artraj magab sel ööl üksi. Ta ärkab ühele fragmendile unenäost, kus ta jalutab linna keskväljaku

piirides. Ümberringi laiuvad välikohvikud ja kõrguvad majad päikese säravas lõõmas. Ta peab helistama ja leiabki selleks varjulise koha, külg vastu majaseina, telefonitoru õlanukiga pähe surutuna, kui ta järjekorras seisvat meeste-rahvast jälgib, kes tema rinnakõrgusele tõstetud kilekotist midagi väärtuslikku varastada püüab.

"Mida te teete?" küsib Sergio tungivalt. "Mida sa tahad!?"

Ta tõmbub seina äärest eemale ning inimesed jäävad teda vaatama, mis on kõik mingi aeglustatud variant, või tõlgendus olukorrast, mida ta läbi elab. "See noormees on alasti," naerdakse, misjärel ta vabaneb, pilt teiseneb ja ta leiab end juba mujalt. Pargipuud on läbistatud sadadest nooltest, inimesed liiguvad nende all mööda tänavaid, nooled on tunginud ka majaseintesse ja ta võtab ühe neist meelega ning viskab selle üle peade eemale otse tänavasillutisse. Järgmisena pöördub ta ära, nool on uuesti tema kätte ilmunud. Ta peidab selle kotti kõrvuti pintslitega, et vältida süüdistusi. Tegemist on nimelt maalikunstnikuga.

6. Vastandlike tegurite kinnisidee

Mis oli juhtunud Oliver Rimaniga ? Mehega, kes elas täisverelist elu ja keda ei seganud maailma valu ? Mees, kes on tänaseks passiivselt tagasi tõmbunud nagu argpükslik põgeneja ?

Mis juhtus Oliver Rimaniga !?

Serysh-Erztria Avatud Raadiokanal, 17. november 1996.
(Rimani viimane esinemine)

"Vastates küsimusele, mis minuga juhtus, võiksin teie tähelepanu juhtida niimitmetelegi sisemistele protsessidele, mis leidsid aset ajal, kui te mujale pöördusite. Siinkohal ei soovitaks ma teil takerduda teatud tajumist piiravatele dogmadele. Mõõduvõtmine käib ruutmeetrites ja ma tõesti saan teist väga hästi aru kuna ma toimin nii ka enda puhul. Kohati kaotabki taoline enesefookus kindlad koordinaatpunktid, mispärast see materjal ühelegi diskussioonile ei allu, seda enam - minu monoloog on puhas kuld.

Vaevalt et ma oleksin millestki millegi nimel loobunud, või et ma ei oskaks näha teisi võimalusi. Vajasin nõ. isealgatuslikul teel täideviidud "tagasitõmbumist" erakorralise järelemõtlemise nimel, inimlikumalt saaks ju seda ka öelda; ma vajasin rahu ja eksisin sügavale põlismetsa. Mul oli taskulamp, köök ja magamistuba, televiisor ja kohvimasin ning ma õppisin tundma igat puud, lindu ja putukat, mida ma üldse ette võisin kujutada, seega metsa iseennast. Kui ma aga metsast välja tulin, oli minu suhestumine raskendatud, nii nagu arvata võis. Ümbrus oli kihistunud,

lausa kihas ümberringi kõiksugustest sektidest ja hoiakutest, veelgi rohkem kui kunagi varem. Autor oli lõpetanud enda käsikirjadega ja mina asusin teda toetama, kuni ta siis peagi suri.

Arvan et minu suhestumine on õnnestunud. Ma toon nad jälle kokku ja vihjan selle võimalikkusest. Ettekuulutus on antud ja tee sillutatud, pidage meeles "tema" seisundit. See pole hea. Praegu aga lõpetan."

*

Ta nägi Paronit tõusmas haldushoone mahalangenud lõunaseina peegelduses, kui tema kõikuv keha kahhelkivide ribal aegamööda tükiliseks mosaiigiks lagunes ja pooldus. Mingis osas seisis külg endiselt püsti koos abitõsteseadmele toeks keevitatud varrastega, teisalt aga jätkus kaos üle vaateulatuse kuni taevasinise alajaamani; purustatud rikastusvabrik ja betoonpostidelt äravajunud laadimispunktid, mille all ülessulanud vaguniliipritel järjestikused pommilehtrid risti läbi kaeviselao ning peatõsteseadme ajami äsja renoveeritud ehitusosa.

Enri Paron peatus, et sadama poole osutada. Seal lebas otsitav inimfragment, kõhuli ja nägu metsa poole suunatuna. Talle kõige lähemal seisev Sergio Hinaj pidi ümber pöörduma. Ta polnud kadunud märganud.

Enne kui poisi liikumisvõime täielikult taastus, jõuti Kid Kreole veel mitu korda üle keha massaaži teha. Siis naersid nad pisarateni - ohvri lähim ümbrus oli küll peensusteni puhas, "kõrbenud" lehtedega taimed näisid aga kasvavat niikaugemale kui silm ulatus - paremalt-vasakule,

sirgetes ridades põhjast-lõunasse, kõrgendikule. Võis arvata, et ta oli sattunud tervele istandusele, palun väga.

Seekord paranesid põletushaavad viis päeva. Poisi vasak käsi - vähestest nahale sattunud kiududest pikergused armid, justkui löikehaavad, mida kohalik meditsiinikeskus ravitseda püüdis.

"Milline taim nimelt?" küsiti vastutavalt Enri'lt. Ja Enri seletas, et madal, sireli õitega ning tõenäoliselt ainueksmp-lar, mille järel arst eneses tärganud vaistlikku huvi leebelt maha püüdis salata ja teda nii veel vähemalt nädal aega kramplikus haardes hoidis, toonil "jah, loomulikult", või "ainult rutiinkontroll." Ta arvas, et tal on selleks kindel õigus, sest patsient ei rääkinud puhast tõtt. Kirjeldatus väljendus selge vastuolu. Oma seitsme aastase tööstaaziga polnud tal mingitki ettekujutust kohalike taimede mürgi-tavast toimest. Sel päeval kui Enri talle punaka õisiku-varvaga tüki tõi, istusid kabinetis viis inimest. Põhjalikuks analüüsiks piisas aga vaid hetkest.

"See on harilik umbrohi," - nii et rääkija selle demonstra-tiivselt kätte võttis. "Täiesti ohutu, puudub vaid vars ja juurmine lehekodarik," - mis ütleski Enri'le palju, kui nad kõik üksteisele kaeblikult naeratasid. Serysh-Erztria põlevkivikaevandus polnud neile esimene sõjakeemiast valatud objekt.

Enri Paroni idee veokaeveõõnte ökonoomsest kasutusele-võtust shampinjonide kasvandamiseks polnud esmakordne. Samalaadseid projekte oli ka varem algatatud, kuigi mitte eriti laiaulatusliku tagapõhjaga, rohkem akadeemilise diplomitöö tasandil. Suve alguseks läbindati peatõstekon-

veieriga kaldaht, valmis ka uus ventilaatorseade, mille üliõpilased ühtlaselt kuldseks värvisid. Möödunud oli 60 aastat kaevanduse ning õli- ja bensiinitehase tööliste streigist, mispärast Paron korraldatud ürituse vastu kätt ei tõstnud. Kunstnik-tööliste Ühingu esindajate aruanne kõlas väga lihtsalt - "mälestagem olnut".

7. Oliver Riman ja footonvöö

Tegelikult liikusid Päikesesüsteem ja footonvöö teineteisele vastu. Teadlased märkasid seda esmalt 1961. aastal Plejaadide lähikonnas satelliidile paigaldatud instrumentidega. Algseks küsimuseks jäi, millist stsenaariumit ta endas ikkagi sisaldab? Riman sattus sellekohase materjali peale alles 98-nda veebruarikuus, nii et ta toimuva suhtes ennast peaaegu haigeks pidi mõistatama. Mis footonvöö? Miks ei ole me sellest varem kuulnud!? Nojah, aeg viis ta kokku asjatundjatest inimestega, kes teda juhendasid. Ta hoidis distantsi, süvenes raamatutesse ning pala-palalt kasvatas end taas kokku. Avanes võimalus kasutada linna äärealadel asuvat suvilaterritooriumi, kus ta suve lõpul nädalaks erakuna mediteerima sõitis. See oli koht millest ta midagi ei teadnud ja mis sügavalt Sergio Artraj isakodu lõputuid tasandikke nii väga meenutas. Edaspidi tunniajaste bussisõitudega kesklinna raamatukogu ja segamatult taevaliku paiga vahel liikudes, tundis ta end võimatult elusana, lõpuks ometi ilma mingi erilise raha või muu tagatiseta toimuva paikapidavuse kohta. Ta oli jälle üksi pärast paljusid aastaid kui ta neljandas klassis otsustama pidi, kus ning kelle juures üldse elada. Vahepeal jõudis ta külastada

ka Artraj'd ning tema õdesid ja tegi mõned sigaretid, sel ajal kui Hinaj Akadeemiaale oma elu esimese näituseprojekti esitas, allteemaga:

"Armas hr. President ! Seatud on ajaraja," mis oli tookord üks tõsisemaid ettevõtmisi kunstiringkonnas üldse, kahjuks aga näivalt vastuvõetamatus vormis ja nulltoetusega. Arvatavasti katkestas komisjon lihtsalt lugemise.

Mida see kõik küll tähendama pidi, teadis ainult Oliver Riman. Niisama seletada ei oleks ta osanud, kuid ta oleks öelnud üht, e. end korranud:

"Sest kõik leidis ka aset ! Midagi ebaloomulikku ei saagi toimuda."

Fantaasia kui elav väljamõeldis Rimani jaoks lihtsalt enam ei eksisteerinud. Kui, siis ehk ainult jutustustes kunagisest reaalsusest, liialt asises maailmas.

*

Oliveri tagasisaabumisel tekkinud vaikus teiste inimestega ja iseendaga kaotas oma rahu. Ta ei olnud enam päris kindel enese vastuvõtlikkuses omandatava ja tavareaalsuse vahele kasvavale lõhele. Inimestega oli vaja normaalselt suhelda, misjärel ta võib-olla kõikereetvalt uue pöörde sooritas. Liiga palju lööke oli loodud, mida ta praegu kanda ei osanud.

"Inimkond pole veel valmis," pidi ta tõdema, ühtlasi nii kurvalt ja rõõmsalt. Siis ütles ta lisaks kolm tähtsat sõna:

"Vastandlike tegurite kinnisidee..."

8. Nägemine

Esmaspäeval 14. märtsil 1997 oli poolsaar üles tõusnud. Hinaj ei uskunud oma silmi aga ta polnud ka üllatunud. Seda oleks olnud raske seletada. Ta lihtsalt vaatas alustuseks.

Viis tundi hiljem, Tsio Arana saabudes, oli pilt rebenenud ja hajus. Kilomeetrite kaugusel viiekümne kraadises kaldes mere vastupegeldus taevast, sadamakai ning hooned kõrgendil venisid pikerguseks üles ja killustusid astmeliseks. Alguses oli see nagu lõputu põhjataevast kattev suurendusklaas: maantee poolsaare tippu, valgustuslambid ning üksikud masinad all ja üleval... Pärast muutusid detailid liikuvalt ebakorrapärasteks ja Hinaj pidi ära minema, sest seda ei saanud enam jälgida.

Ta arvas et oli avastanud loovuse saladuse.

"...Sest kui kõik tema pühendumus ning sidusus oleks määratud hävingule, ei saaks ta iialgi teada, et tema ideed loovad reaalsuse, sest kui vaid tema head kavatsused materialiseeruvad, siis ei saaks ta kunagi päriselt aru oma mõtte jõust - ta ei kogeks täielikult selle füüsilist mõju."

"Mida te teete !?" karjus hääl Sergio kõrvalt ning ta avas silmad.

Ta oli palati aknal (see oli lahti) ja ilmselt värsket õhku hingamas. Ta oli ärganud kui oli päev, ruumi, kus ta nägi kirjeldamatuid objekte, mis kasvasid tsükliliselt enda tuumkuju väljapoole paisates - heledusega, mida ta vankumatu teadmisega käsitleda oskas, tegelikult aga võitles ja eemale aknale tõmbas.

Ta avas silmad ja sulges akna, millega lõppes ka tema elu viimane palavik.

II

9. Äraloe

"Mida veel, mul on kõik meelest löödud !?"
Naisterahvas pööritas silmi ja vaatas käeulatuses olevat nurka.

"...Näed sa teda, näed sa teda !?": hüüatas ta telefonitorru ja tõstis selle peakohale. "Mida ?"

Ta pööras ringi. Kell poe sissekäigu kohal näitas seitset. Oli õhtu. Ta oli just äsja trepist üles tõusnud, et Costale helistada. Ta tundis end abitu ja vastutustundetuna.

"Heaküll... Mida ?... Ma tunnen väsimust. Vastutustundetu !
Kallis, proovin uuesti, kuid ma ei tea kas mind enam sisse lastakse, siin ei ole riiehooldu, saad sa minu probleemist aru !?... Väga hea !"

Ta kõndis trepist alla ja sisenes toiduosakonda: vasakul tualettpaber ja hambapasta, paremal liha- ning kalalett, sajad inimesed, värvid, külmutatud juust, otse ees shokolaadikarbid...

"Jelena, siiski mõtlesite ümber ?": peatas teda üks noor usaldusväärne mees.

(Shokolaadikarbid ja palju kohvi.) Ta jäi paigale, et nägemises tasakaalu hoida.

"Mida ?"

"Me palusime teil hetkeks istuda," rääkis noormehe abiline. "Piisab ainult mõnest lausest - et teile maitseb..."

"Misasi ?"

"Et on arusaadav - te mõtlete, et see toode teile meeldib."

"Mis toode see on, mul on tõesti kiire?" Jelena vaatas ringi.

"Ärge muretsege, ma ütlen, ainult viis minutit. Rezhissöör isiklikult kutsub teile takso välja."

Valges pintsakus abiline naeratas sõbralikult.

"Kuid mul võib olla auto (?)"

Jelena vahetas ebalevalt kätt. Oli näha, et tal on raske. Lõpuks istus ta kilekotte kahele poole maha lastes laua taha, kuulas lühirezhiid ning elas etteantud näiteossa sisse. Keegi kohendas ta juukseid, nagu lubatud, ta sulges hetkeks silmad ja lasi end lõdvaks.

— — —

Jelena hammustab esimese suutäie ja mälub vaikides. See võtab aega. Ta mälub ning jääb tardunult võileiba vaatama. Siis ta neelatab, sest välja sülitada ei tohi.

"Ei maitse," Jelena raputab pead.

Võttegrupp vabaneb kollektiivsest krambist.

"Aga me ju ütlesime!" hüüatab keegi. Naistoimetaja lööb käega ning pöördub ära.

"Ma ei saa," püüab Jelena selgitada. "Aga mida ma teha saan!?"

Ta paneb võileiva käest.

"Imelik on!"

Juurviljaosakonna poolsete kassade vahelt väljudes lükkab ta ootamatult kõrvalseisvat meesterahvast. Inimesed on jahmunud, Jelena aga võtab kotiga hoogu ja tõukab brutaalselt eeskohmitsevat vanaprouat.

"Äratage ta üles!" ütleb Jelena uuesti meesterahva poole

pöördudes. Ta on tõesti hetkel vihane, kuigi hiljem, poest väljununa kõik harjumuspäraselt unustab.

"Ja koristage veri enda valgelt tapeedilt !"

Turvamees on liiga noor , et temast kinni haarata. Ta suhtleb veidi eemalt kätega naist edasi juhatades.

"Rahunege," sõnab ta vahetevahel, kui nad koos automaatuste vahelt väljapääsu suunas liiguvad.

"Teine korrus, vasakpoolse telefoni juures - verised käejäljed !" hüüab Jelena üle õla tagasi. "Ja õhutage tube, raisk !"

*

Tänapäeval on indiviidil teiste inimestega suhtlemiseks kasutada mitmesuguseid võimalusi. Erinevalt aegadest kus infolekandeid energiavoogude juhtimise baasil alles katsetati, leiame kaasajal enda eest loendamatul hulgal mitmekesisema ning samuti efektiivsema kommunikatsiooni-süsteemi. Mõtetest, sealt edasi: sõnadest, instinktides ja ka vaikusest täidetud meedia levivõrk pakub meile paljuski vabama valikuvõimaluse eksisteerimaks ükskõik millises ühiskonnasegmendis ja üldse... Indiviidi tugevustele ning nõrkustele tullakse heaga vastu, nii et ta avastab enda nõudmised. Nii täituvad viimasedki kõrvalised rajad, kehveresuse võimalusteriik, nähtava ja nähtamatu mõõtmed. Tulevikku minemise motoks saab "koostöö". Jelena ja Sprzed koos, abikaasadena oma lihtsuses.

Vahel tundub Sprzedile, et ta ei jõua kõiki Rada raamatuid läbi lugeda. Naisel on ilmunud kolm osa õpetussarjast

ja tal on neist viimane lugemata. Ilmumas on aga arvata-
vasti neljas, sest vahepeal on möödunud kaks aastat. Ta
jääb endast maha ja uurib äärmusi. Võib lubada endale
seeläbi teatud üleolekut ja julgust. Võib-olla tegelikult, kui
teda häving niiväga ei huvitaks, ei jätkaks ka Rada kirjuta-
mist.

"Tuleb välja, et sellel ühiskonnal on kaks elu," tavatses
Jelena selle kohta öelda. Esimene elu oli sümboolne ja ka
surm.

"Esimene surm on sümboolne. Keskkond ammendab
ennast "minas"."

— — —

Jelena keskendus endale. Pole tähtis kus ta momendil
asus. See oli ruum, tänav, või veel mingi ruum... Sellisel
fookusel tundus, et tema silmad pöörduvad üle pea,
hõljuvad peakohal või selle piires ning näevad ümbrust
korruga kõikides suundades. Ta ei jälgi, vaid näeb.

Jelena vaatab ringi. Talle meenuvad mõned lõigud Anton
Sprzedi luuletustest. Ta dikteerib endale:

(Tolleaegsed Sprzedi luuletused kirjeldasid suurepäraselt
toda Temase liivaküngastesse mattuva linna elanike vaimset
ärkamist ning pööret.)

...Ajatu liikumine jalgadest
selgroogu üles pähe,
kahelpool rada on vanemad -
- puud, mis mul meelest ei lähe.

Kusjuures, nende lihtsate luuletustega saavutas toosama,

veidi üle 38-vana meesterahvas laialdast tuntust ja mitte tunnustust tervelt viies osariigis kahelt kontinendilt kokku. Kriitilisemalt meelestatud asjatundjate seas sündis huvitav termin: "kohatu viirus", mis pidi tähendama normist eraldunud meeleseisundit ning mis oli nakkav. Jelena võttis endale kui kunstnikule seepeale varjunime Abnorma, loomulikult protesti märgiks. Edaspidi võis näitusesaalides näha põletatud fotoseeriaid inimpeadest topeltsigneeringuga Abnorm, millele lisandusid vahel ka sõnad "rahul" ja "keep it !", kuid vähesed aimasid, mida tähendas neist viimane. Jelena ise tuletas selle emakeelsest sõnast "weap", niisiis "nutma".

10. "Weap it !" e. "Elu tuleb hoida"

Jelena nägi kaubakeskusest väljudes suurt puud. See asus temast paremal tänava lõpus üle ristmiku. Puu võra kattis valge riie ning kiri, mida ta välja ei lugenud, sellepärast kõndis mõni aeg lähemale.

Sel tunnil liikus tänavatel palju inimesi, vähesed neist seejuures ilma "elust suurema motiivita", mille annab jääne ilm siin mereäärses linnas. Kuidas seda selgitada ?

*

"Mida tähendab "elust suurema motiivita" ?" : küsis seitsme aastane laps, kui ta järjekindla püüdlikkusega

kooliealiste "Puzzle't" lahendas.

"Ei tea! Praegu ma ei mõtle..." Lapse isa lükkab end toolil tagasi ekraani poole. Tüdruk ootab kannatlikult, ta vaatab juba ema poole, kes on mõtlik.

"Vaata kallis," alustab lapse ema, "meil siin imeilusas linnas on talviti väga külm."

Ta heidab pilgu kahtlevalt tüdruku suunas. Vanaema, kes eemal televiisori ees istub, pole reageerinud ja ta saab rahulikult jätkata.

"Nende külmade ilmade omaduseks on ahendada kõige oleva liikumist. Sajab lund, maa kattub valge vahukoore vaibaga, puud ja põõsad niisamuti ning kõik liha..."

Ema Theresa kuulatab.

"Ning liha!?" küsib laps.

"Jah, liha" ütleb ema.

"Ning elusorganism hoidub sellest, kuna armastab soojust ja harmooniat - tasakaalu. Mitte liiga külm ega soe, vaid just parajalt kehale vastav temperatuur."

"Et ta ei jääks haigeks!"

"Justnimelt. Seepärast, tahtes teada, mida tähendab "ilma elust suurema motiivita", tuleb meil endale selgitada küsimuses sisalduvate sõnade ja mõistete võimalikke tähendusi. Antud mõiste - "elust suurema" - algtähendus on nõ. inim-indiviidi loomuliku e. algupärase oleku ja toimimise tema loomulikus keskkonnas, irooniline vastandamine inimese ebaloomulikule e. hilisemale seisundile, tema praegusele elukäsitlusele.

Nüüd, mis tähendab loomulik e. algupärane ning praegune elukäsitlus? Nende selgitamisel ilmneb ka nende erinevus, nagu mõtteline sild kahe asja vahel. Ometi näitab kogemus - neil sildadel on omadus omakorda ruumiliselt suuremaid asju ja sildu tekitada. Suuremaid selles mõttes, et laiemaa haardega... Kohe ma selgitan edasi ning sa saad aru.

Nii, mis meil on, on algupärane elukäsitus ning praegune ja nendevaheline erinevus e. mõtteline sild. Algupärane elukäsitus räägib inimesest kui loomast loomade keskel. Me võime sõna "inimene" selles ajas samahästi ka kaotada. Räägitakse, et ahv, kala, veel kaugemale mõeldes energiatükk otse Päikeses, võib-olla mingil moel teadvusel, või mitte, see polegi oluline."

"Ettevaatust, ära ammenda ennast !"

"Kuid ta on alguses, liigub ajas, võib-olla tunnetab enda võimalikke olekuid, on ühtaegu nii energiatükk, kala, inimene, või midagi nagu "praegu" ! "Midagi" märgib siin "mina" ülejäänud võimalikkusi.

Nüüd, mis mõttes inimene kui loom, kui algupärane ja seega autentsem elukirjeldus ? Loom selles mõttes, et suunatud väljapoole, ma loodan, olemisse ilma hea ja halvata, sedasi ikka sündides ja surses, eeltingimuseks, et tema minateadvus, ego, maailma suhtumist, sellega suhtlemist alles õpib. Ta ei ole veel päris teadlik oma tugevast potentsiaalst, milline hirmuäratav võim tal tegelikult selles maailmas on. Võimu täpsem nimi on aga vastutus. Loodu õpib maailma looma, nii nagu ta iseennastki on loonud, saad aru laps ?

Kuid on veel üks hetk, kus mu mõte end paremini väljendab - inimese tunnuseks selles ajas on see, et ta piirdub maailma sekkumisega läbi nähtavate, füüsiliste aktide. Mõnes mõttes nagu sina seitse aastat tagasi."

Laps on süütult imestunud. Ema naeratab mõistvalt, selline puhtus tundub talle kahtlaselt võltsina.

"Loomulikult pole sinu ema mingi kuldsuu, ta võib teha väheldasi vigu. Kokkuvõtlikult peaksin ma aga selgituse lõppedes end sulle arusaadavaks tegema.

Niisiis oli inimese tunnuseks loomana elada keskkonna võimuses, ilma erilise protestita."

Laps tõstab pea ja kissitab silmi.

"Mida tähendab teadmine?" küsib ta neelates.

"Teadmine, see tähendab teadlikkolemist. See on hirm."

"Kas teadmine tähendab head?"

"Teadmine on kasulik, kui sa ta vaid endasse lased. Kas julged?"

"Kuid tarkus?"

"Sellest hiljem. Tarkus on selleks, et teada.

Ühel hetkel mõistis inimene, et mõtlemine asub tollesamal mõttelisel sillal, mis oli erinevuseks mineviku- ning olevikuinimese vahel. Mõtlemine on võrdlemine."

"Aga vanaema ütles..."

"Unusta laps vanaema, praegu püüame me selgitada mõistet "elust suurema motiivita" (motiiv tähendab põhjust). Nii mõistame, et irooniline väide "elust suurema motiivi või motiivita" seab mõtlemisprotsessi enda kahtluse alla. See ei ole nimelt inimest väidetavalt aidanud. Elu on endiselt täis takistusi ja ebakindlust. Sünnile järgneb elu ja elule surm, palved ja lootus, teadvuse trikid..., milleks see kõik, kui on teada: "teadvus, see on pelgalt keemiliste komponentide reaktsiooni juhuslik kõrvalprodukt (?) Me saame seda ahelat - ilu ja kannatusi ainult pikendada," kõlab lohutu tõdemus oleviku kaldal."

Emma vaatab enesekindlalt enda last. Tüdruk on sõnatu, ta vaikib justkui poleks tal "enam midagi" avastada jäänud. Emma teravus on vankumatu, tema selgitus on lõpusirgel.

"Meie sinuga kallid laps oleme praeguseks sellelt kaldalt juba lahkunud. Me oleme uues kohas. Arusaam olemisest on avardunud, ruumi ja aja mõõtmed ning sõna tähendus. Nii sisaldub ühes sõnas terve elufilosoofia."

"Kuid mis filosoofia peitub sõnas "sitt"?"

Isa on taas ümber pöördunud. Ta ootab oma osa. Naine

ei kohku mehe nõudliku pilgu eest, ta asub viivitamatult selgitama. Elamine ühes, lõputus hetkes on igavene ekstaas.

11. Sitt

Puu võral olevale riidele oli kirjutatud "parem elu". Parasjagu seati okste vahele elektrilampe, valgust läbiimmitsev riie jooksis alt tüve juurest kokku, nii et kui tuled lahvatasid, nägi see välja nagu tohutu helkiva sisuga pokaal.

Kell poe kohal näitas veerand millegagi. Hakkas sadama lund. Töölised väljusid redelit mööda tõstukile maha.

*

Felie Costa kuulatas, mida Jelena räägib.

"Mida !?... Heaküll, ma ütlen - me elame arenenud ühiskonnas, kus on palju ja veel rohkemgi. Süüa, keppida ja magada, seda ma tahangi. Unustada, targaks teha end, võitlusvalmiks, lahustuda, surra - ja ma ei tea miks !?"

Ning kergelt ümber häälestudes:

"Siin on nii külm. Ma tulen sisse !"

Ja Felie nõustub. Nende vahel on aastatepikkune usaldus ning Jelena võib rääkida, mida mõtleb.

Liinilt kostub tänavahelisid. Fel näeb äkitselt hoopis teist ruumi, Jelena pole juba ammu poes...

Noor ema suunab sõbranna kööki. Ta teeb keelava zhesti. Jelena aga ei vaja selgitusi. Ta noogutab kulme kergitades pead, on istunud laua taha ja võtab parajasti taskust suitsu. Uksel seisab Felie tüdruk, kes jälgib teda. Jelena teeb talle kibeda näogrimassi. See ei mõju.

"Feka, kallid teadmised üksi ei piisa," ütleb Jelena laitvalt, "kuhu jääb tegutsemine? Aga sõnad, sõnad... Tead ju küll...(?) Või mitte? Noh, pole viga, sa lihtsalt raputa vä plikat, ta on ju täitsa läbi, orbiidil ilma koduta, mõistad, eks... Sest, kui sa ka satuksid näiteks saatesse kõige vaadataval telekanalil ja kui publik oleks naelutatud sinu suu külge, siis nad ei tegutseks... Seepärast lase neil olla ja säästa mind, mina pole sind puutunud."

Felie võtab tassid ja valab kohvi.

"Sul on õigus. Survega ei saavutata midagi," ütleb ta.

"Noh, jälle! Mida ma rääkisin, lõpeta!!"

Sigarett kukub Jelena käte vahelt ja ta saab põletada. Felie joob tassist kohvi ja kõrvetab keelt.

"Las ma räägin sulle, kallid Feka sellest mehest."

Jelena lonksab klaasi lõpu. "Tal oli üks kompleks oma tarkusega. Ta ei mõistnud, et seal, väljas...", ta näitab käega seinte taha, "oli terve hulk inimesi, kellele see asi

ei lugenud. Või ehk just seda ta mõistiski äkitselt, ühel päris tavalisel kevadpäeval... Jah, seda ta mõistis ning tal tekkis pime idee kiirelt tegutseda, jõuliselt ilma halastuseta... Ning ta läks lähedalasuvasse kaubamajja ja võttis sadu pantvange... Ta tellis nädalaks raamatuid ligi viiesajale inimesele ja sundis neid lugema, see oli totaalne painaja, Feka, mul on hea meel, et ma elan, kuid sellist painajat, aitäh, ma poleks osanud unistadagi...

Muidugi oli ta tundlik, veel eriti seal, mis puutub telepaatia valdkonda, ja ma teen nalja! Järgmine kord kui ta mind näeb, olen ma talle aval. Temaga ärkas minu ammu kustunud lugejakirg."

"Sitt lugu," ütleb Felie. "Kes oli see mees?"

*

Jelena personaalnäituseni on jäänud kaks kuud. Üle vesise põlluraja läheneb vanamees. Sajab vihma. Jelena seisab lauda ukstelävel ja astub eest.

"Miks te seisate siin?"

"Ma tahan vaadata, kuidas seda tehakse?"

"Mida?"

"Kuidas tapetakse loom."

"Miks?"

"Ma tahan teada, mida ma söön."

Vanamees vaatab teda. "No... vaadake, aga ärge end ära määrige. Teie riided on liiga uhked."

"Ma tean," ütleb Jelena.

Vanamees läheb, kõnnib tühja hoone lõppu ja astub ühest küljeksse sisse. Teine mees, kes tapab looma teda ei märka, vaid otsib midagi, nii tihti maha kummardudes. Jelena on tähelepanelik. Ta on endiselt ukstelävel ja ootab. Poole tunni pärast on lehm lõpetatud. Jelena näos pole selle aja jooksul ükski närv liikunud. Ta nägi kõike väga detailselt. Looma silmade väljumisel vaatamängust oli ta isegi lähemale kõndinud, kuni seisatas, et agoonia vibreerimist ja selle lõppu endale ausalt tunnistada.

"Normaalselt tehakse seda poole kiiremini, vaid mõne hetkega," ütleb mees tõsiselt, käed kahelpool tühjalt, justkui end maandades.

Siit alates lõppes Jelena vajadus liha järele.

"See mees oli minu käepikendus," ütles ta söögilauda sattudes. See oli tema vabadus edaspidi pakutust keelduda. Sõna "liha" kattus sõnaga "viha".

*

Ristmikult oli märgata väljaku suunas veel viite "pokaali", kõigil ühtvärvi sõnad "parem elu".

Jelena pani mobiiltelefoni kotti. Ta otsustas selle välja vahetada ning seejärel nooremale õele kinkida.

"Ma ei taha sult midagi !" hüüab õde kaks päeva hiljem. Jelena aga ei anna järele: "Sõnad "rahul" ja "rahul" on kaks eri asja," ütleb ta. "Võta ja ära kauple ! Kõik loeb ja läheb arvesse. Maailm on meid kuulda võtnud, elu läheb tõesti paremaks !"

III

12.

Vend Ochio jalutas veranda katusealuse osa lõppu nii, et valgus teda ei pimestaks. Ta ristis seljal käed ja võttis sisse puhkeasendi (taoline süüdimatu kehahoiak, mida vaid iseenda jõuvarudel teha on võimalik).

See on surelike kunst... Kahe sambavahe kaugusel istus noor Urmal ning kuna tugev külatänava tuul oli möödunud, võis Vend temaga vabalt rääkida. Võttis muidugi aega, enne kui nende mõlema mõtted koondusid. Siis Vend Ochio alustas, ilma et ta oleks kellegi poole nähtavalt pöördunud.

"Sa lähed enne loojangut piki idanõlva. Tuleb minna siinpool kraavi, tee jääb vastasküljele ja sul on võimatu seda silmist lasta... Esimeste postide juures ületad aga mõlemad, sa näed, et see ongi tegelikult ainuke võimalik koht. Vesi on praegu kõrge."

Urmal sirutas jalad Päikese kätte.

"Millised postid?" küsis ta. "Kas siinpool?"

"Need millest me mööda sõitsime. Teeäärne elektriliin. Rahulikult kõndides jõuad sinna tunni ajaga."

"Ja masinaga tuleks ring sisse?"

"Ei, sa jõuaksid sinna liiga äkki ja ei paneks midagi tähele. Sulle näidatud rada on vaja läbi käia."

"Lähemale jõudes kuuled tugevnevat heli. See pole

tavaline, laine on jõudnud piirile ning upub sfääri põhja. Sa jõuad äärele ja näed..."

Vend Ochio võttis mütsi peast.

"Rannikul olev silinder neelab iga laine. Ta eraldab need peente kihtidena nii, et nad õhku haihtuvad. All, põhjas aga sajab vihma."

"Ja sina ?"

"Olen siin."

Urmal naeratas ebalevalt.

"Vaevalt. Arvan, et sul on mingi teine plaan," ütles ta üles vaadates. Ochio jälgis teda silmanurgast.

"Ja miks mitte ?"

"Sa tahad mind sinna üksi jätta... Aga kui midagi valesti läheb ? Oled sa kindel, et sa mind üles leiad ?"

"Kui sa jääd paigale sinna, kus me kokku leppisime, siis küll. Kuid ma tulen ootamatult, nii et tea ette... Ma ei too sulle valgust ja ma ei roni alla põhja. Ma tulen vaid kontrollima. Võib-olla lõpeb kõik varem - oleneb sinust - me võime juba öösel tagasi pöörduda... Ometi on parem kui see toimuks hommikul."

"Mikspärast ?"

"Sest, mida kauem sa seal oled, seda rohkem sa piinled.

Tuleb suur kannatamine. Torm katab maad - rahe, liiva ja porikamakad, justkui pühiks üle ranniku tuhandeid sõnu. Ning must maastik laguneb su ees. Sa näed üleval äärele sirutunud puid, need on viimased, raskesti lahustuvad osad selles pildis. Ring sinu ümber tõmbub aeglaselt kokku, puudutab kergelt ja tõstab üles. On hommik... Võid rahu-likult koju kõndida."

Vend Ochio naeris tasa.

"Ja siis kui kõik on vaibunud, tulen mina, eksole, sind sõimates, et kus sa olid..."

Ta naeris valjult. Urmal tõusis korruga püsti, see tähendas - ühe tõukega.

"Ma pean ära käima," ütles ta.

"Tualetti? Tõesti, kas pead, või on sul vajadus?"

Urmal hakkas kontsentreeritult astuma. Ta pöördus kõnnilt:

"On vaja ning ka peab," ütles ta pahuralt.

Ochio irvus.

"Edaspidi saab sul neist ainult üks olema! Arva ära, milline, või kas peaksidki sa vastama?"

Urmal aga ei valinud ja Vend Ochio läks tagasi majja. Tema arvates oli algus tehtud.

13.

Urmal seadis sammud ida suunas. Kõigepealt kõndis ta üle välja esimeste nõlvadeni. Seal ta puhkas pikemat aega ja vaatas tagasi. Ta ei olnud päris kindel kas Ochio enda majas paigal püsib. See teadmine, et tema kaaslased ära olid, linnas tööprojekte ja muid asju ajamas, Urmali ei veennud. Inimesed tundusid olevat kohal, võib-olla kuskil keldris, või kõrvalhoones, teisel juhul koges ta ometi kord nähtamatut. Viimase mõtte juures Urmal haegutas soojalt. Ta tundis vaimusilmas hetke, mil nad tema lahkumisel end kannatlikult koguvad, et Vend Ochioga "noore külalise" teemal aru pidada. Üha tuimema vastumeelsusega tekitas selline puht-nägemuslik tagaselja alatus temas meelehärmi. Kibestumine ja pettumused vormusid sügavale hingestruktuuri, mis andis lõpuks maad otsusele tegeleda rohkem iseendaga, täpselt nagu ka nüüd, seekord, kui ta oma

haiglasliku omamisiha künkanõlva lihviva tolmu ja tuule kätte jättis, et etteantud teerada pikemalt venitamata ellu viia. Kindel sai olla Venda sõnades:

"Kui soovid, võid leida mind enda silmades."

Vend Ochiot oli tegelikult võimatu kuhugi kaotada.

Postide juures laskus ta alla kraavi ja ületas veeribad. Siis tõusis ta üles maanteele ja läbis lühikese kõrvalraja, viiesaja meetri pärast jõudis ta randa. Selleks ajaks oli Päike temast just üle roheliste mägede ära pöördumas. Taevas Urmali kohal helendas kollakalt. Kollane tähendas talle valitsemise ja võimu jõudehetke. Ta tundis end tõesti üsna nõrgalt. Päikesepõimiku paigalhoidmine nõudis praegu suurt tähelepanu, valgus kõhu piirkonnas näis osavõtmatul viisil ära neelduvat.

Sfäär avanes siinsamas. Ta kõndis selle äärele ja vaatas alla. Koht kuhu tal tuli laskuda asus liivasel väljal. Seal oli ka kivi punase ristiga. Vend Ochio maalingud jätkusid kaarjal metallseinal. Ta oli sinna visandanud mõned räakivad inimfiguurid ning Urmal taipas enda ülesannet - need võõrapärased sõnad tuli öises vaikuses kodeerida. Oli aeg õppida selgemalt nägema.

14. 24. mai 1994, teisipäev

Noor, mehelike näojoontega tüdruk logisevas ja tuimas ühistranspordis. Tema pea kõigub vabalt, silmad on suunatud otse välja, möödalibisevale maastikule. Tal on seljas helehall kostüüm ja põlvedeni ulatuv seelik, millest edasi, allpool läbipaistmatud sukad ning paar hõbedasi kingi.

Kohevil juuksed kiiskavad tumesiniselt, mille määramatust oletatavalt pidi koondama punkt punetavat suud. Rohkem fantaasiat noormees Amask Urmalil ümberkehastumiseks täna ei olnud.

Urmal poleks sel päeval kesklinna läinud, kui see ei oleks, talle tähendanud kohustuste eest põgenemist. Esiteks rõivastus ta end naisterahvaks ja teiseks avati Siseujulas kellegi tuntud graafiku näitus, kus ta otsustas juua klaas kvaliteetset veini.

Amask Urmal

Siseujula kujutas endast üht hoonetekompleksi, kus erinevatel korrustel lisaks ohtratele basseinidele asusid mitmed poed, nii toitlustuse, riietuse kui ka spordivarustuse osas. Sealhulgas võis leida moe- ning kunstialaseid spetsialiste oma lugematutest kontoritest, ümbritsetuna paljudest näitusesaalidest ning huvi- ja klubiringidest. Siiski, ainuke teadaolev taoline klubiring asus siin majas päris all, keldris, meeldivalt jahedas ning samuti hubases kohvikumiljööös. Vähe oli neid kohti kus Urmal endale vajalikul määral lõõgastust oleks leidnud, kui mitte seal, päris oma kunstiringkonna kauges ja samas nii lähedases sõpruskonnas.

Tüütu on sõita linna, kui sul on seljas riided, mis ei kuulu sulle. Sel korral pidi Urmal end ebamugavusest lausa küünistama. Palavus pani teda äkilisi käeviipeid tegema, kuid üldiselt ei hoolinud ta sellest, mida teised temast oleks arvanud. Alates Tava kitsastest tänavatest

peatuse ni kõndimise, pingil istumise ja bussile tõusmise poldud talle sõnalis i märkusi tehtud.

Tegelikult polnud Urmal märkustele vastu. Suhtlemine taolises olukorras polnud lihtsalt vajalik. Kirehood ümberkehastumises, või niisama ei ole mingi reegel. Urmal säilitas siin oma täielikku vabadust, sõltumatust vaimu ja keha stabiilses koosluses. Oleks siin keegi teda kasvõi sõrmeotsaga puutada julgenud - ta oleks valimatult löönud. Kuid ennekõike nähti temas hetkel inimest keda ta ka esindas, noort ning varaküpsset naist. Tema puhul põimusid korraga kõik mõeldav anima. Ta tundis enda varjatud potentsiaali. Amask Urmal eitas ja eiras üheaegselt väljakujunenud seisundeid, konventsioone ning ka eitust ennast, muutumist ja liikumist kui vaja. "Ainult selline inimene saab olla looja, kes end ühiskonnale ohvriks ei too."

Ainult selline inimene

"Ainult mina saan olla looja, inimene kes on eemale tõmbunud kõigest ja väliselt justkui mitte... Ainult see saab rääkida tõtt, kes teab ja lahkelt küsimustele siis vastab. Ainult suurejoonelisusse valgub "sisemine mina", mida ümbritseb oht ning olevasse klammerdumine...

Varitsus ! Mask ! Tahte jõud !! Luulesse, kunsti, loomingusse valatakse see maha keelatud oskus - oskus olla vaba !"

Kunstnik vaatas mornilt enda töid galerii seintel. Iga lollgi oleks praegu aru saanud, et ta oli metsikult tööd teinud. Sellegipoolest ei jäänud tema nimi paljudele meelde. Urmal oskas seda põhjendada mitmel erineval moel. Esiteks peeti tema teada kunstniku tööd autorist adekvaatsemaks materjaliks.

"Kas teate, et 99% inimkonnast on juhmid, kõik välja arvatud mina?": rääkis Urmal enda vestluskaaslasele. Tuntud graafik oli avanud just enda näituse ja Urmali noorepoolne potentsiaalne meespartner oli jäänud mõttesse. Ta koolutas end tuimalt ettepoole.

"Muide, nagu te vist juba teate olen ma mees. Praegu näen ma välja nagu naine."

Tema ümber kogunes veel teisigi inimesi. Tekkis tähtis moment. Urmal jõi ahnelt enda veini.

"See ei tähenda aga, et ma olen loll," lisas ta ja langetas klaasi. "Nii on lood... Teie graafik on hädas kuna ta on juhm, nagu kõik teised."

"Ta on arvatavasti kaotanud lootuse end selgemalt arusaadavaks teha," ütles keegi.

Nüüd näitas ülikonnas vestluskaaslane selgelt oma silmavalgeid. Urmal taganes.

"Ei. Ta teab küll, väga hästi isegi, millega tegeleb. Ta rääkis indiviidi ning ühiskonna vahelisest lõhest. Ta keelitab teid neile ohverdama, kuid ei näe inimeste pühendumist, mis on normaalne... Kes meist aga suudaks kõige suhtes päris ükskõikseks jääda? Võib-olla on mõned üksikud, või teatud grupid, kes looja kojupöördumise tahet järgivad. Inimesed, kes on kaotanud kõik. Paljud neist suudavad oma valikut loogiliselt põhjendada. Ühel kunstnikul ei tohi siin rohkem privileege olla."

Urmal süütas sigareti ja võpatas. Tema nimetisõrmelt oli murenenud tükk punast küünelakki. Järgmine hetk oli ta end kogunud ja jätkas:

"Näete, mina riietun rahva heameeleks valeriietesse."

"Kuidas teile meeldib minu näitus ?" küsiti ootamatult. Urmal pöördus kontsalt ja nägi Zeldovit.

"Kena lugu !" ütles Amask.

"Su lugu tundub üsna tõepärane. Ma ei mõista ainult seda meeletut... e-eeh !... pimedust. Su tööd on nii pisi-kesed, et ma lihtsalt ei näe, mis sinna joonistatud on. Pealegi on need musta värvi. Must värv tähendab ju masendust. Ütle, sa oled masenduses või, jah ?"

Urmal vaatas galeriis ringi. Ta nägi kaunite ornamentidega graniitsambaid ning õhulisi seinamaalinguid ja kogus selle läbi hinge. Raske oli inimestest niisama üle karjuda.

"On näha, et teid reeglina ei mõisteta," hüüdis ta.

"Õelge, on teil üldse sõpru, graafik Zeldov ?"

Kaaskuulajad pilgutasiid mahedaid silmi ja olid pingsad, graafik seevastu hooletu ning leplik.

"Jah, on küll. Nad jagavad neid asju..."

"Mis asju ? Kas teadmisi ?" otsustas keegi vahele küsida.

"Teadmisi, justnimelt !" rõhutas graafik. "Neid sõpru on vähe..." Ta pöördus ühe tuttava poole. "Palun, äkki toote neiule klaasi punast ? Veel üks klaas ?"

Urmal oli meelitatud.

"Mis edasi saab ?" Amask turnis kohapeal, et kingi paremini jalga saada.

"Edasi siit, linn rõkkab täna avamistest !"

"Millistest ?" küsis Urmal. Noor tüdruk kehtas veiniselt õlgu. "Kõiksugustest."

Urmali nägu moondus. Kui noorkunstnik talle järgmine kord silma vaatas, tuli tal kiiruga ehmuda. See pilk oli sootu, sugutu, kuid mitte ka süütu, millega tavaliselt harjus. Plika nämmutas meeletult suud ja graafik ajas pide-

valt juttu. Vahel ümbrusest tähelepanekuid tehes, mees köhatas. Ta võis Urmal järgi olla umbes üle kolmekümne vana.

Seal oli ka teisi kunstnikke. Keegi tuli hilinenud kokteiliga. Uksel pandi talle kogemata jalg taha ja mees oleks peaaegu pikali lennanud. Anumast sahmas kanget alkoholi, keegi sai kraevahele ja teised otsisid süüdlast.

"Mis eas... ? Ma ei mäleta mida ma tahtsin öelda."

Urmal võttis vastu teise klaasi veini. Zeldov lõi temaga kokku. Samas kõnetas teda üks transistunud naine, kes tahtis saada intervjuud. Zeldov nõustus ja pani klaasi käest. Ta tundis Yvesi. Ometi kogus ta end kokku. Sõnad võisid tappa, teadis ta ähmaselt. See asjaolu võttis Zeldovi surmtõsiseks.

"Tänapäev vajab kunstnikult vabalt mõtestatud akte." (Naine paljastas hambad.) "Tegemist on vestluse mitte-ametliku versiooniga - mis põhjusel sa eelmine kord mulle ei vastanud ?"

Urmal tundis naises hääle järgi ära oma ema. Ta tõmbus veidi eemale.

"Täiesti ebaoluline. See oli alkohol, tookord, mis ei lubanud," ütles Zeldov.

"Seoses kunstitegemisega, pärast üleriigilisi vanglaid, kas sa valad alati oma tööd klaasi, või kanaldab sind pudel ?" Zeldov vaikis.

"Heaküll... Ei ! Ärge muretsege, ma tean mida ma teen. Töö ja alkohol, need on kaks iseasja. Kunsti tehes tunnen ennast elavana. Ma ei joo, või kui, siis väga vähe."

"Seekord tahan ma sult kõike teada."

Zeldov noogutas. "Ma tegelen endiselt eluliselt tähtsate küsimustega. Kolm aastat istumist pole mind muutnud. Vanad ajad on nüüd uued. Tänapäeva inimene tahab olla õiglane. Mind vabastati, kuna nad olid unustanud minu süü."

Palusin kannatada saanud inimestelt andeks, et neid niiviisi arukusele sundisin. Tahtes neile vaid head, täitsin oma eesmärgi - esineda kui lihtne kunstnik. Kui ma otsustasin inimestel lasta valida, kas surra, või lugeda, et mõelda, siis ma ka käitusin vastavalt. Nad küll kartsid, kuid nad said aru. Mina täitsin vaid nende sisemist soovi. Kunstnik ongi minu jaoks ebaisikuline tegevus, kuid ta peab vastutama oma tegude eest. Mina vastutasin.

Inimesi on vaja muuta. Kuidas muuta ? Kas lasta neil endil muutuda ? Need on minule, kui ühiskonnasanitarile olulised küsimused. Kuidas muutuda ? Milleks ? Ma oleksin võinud noorena õppida meditsiini, aga mulle ei meeldi ravimid ja skalpellid. Põhjuseid minu minevikuks sellisel mugaval kujul on sadu."

"Sa said sellega hakkama. Rahvas huvitus sinu poolt kohale tellitud kirjandusest. Oled saanud ähvarduskirju ja paljud arstid on vihased. Mis saab edasi ?"

"Oleneb minust, mida ma teen... Võitlus jätkub. Neil tuleb ühel hetkel tunnistada enda viga."

Urmal jälgis Yvesi. Ta teadis, et naine valenime all ajalehte kirjutab, olles ehk üks vähestest omaealistest, kes aastatega virgub. Virgub millest ? Virgub unest ja lõputust uitamisest, arvas Amask.

"Kunagi oli tal intervjuu Käerahu mässulistega," rääkis Urmal kõrvalseisjale. Noored vaatasid teda imestunult.

"Ta oli üks neist, kes läbirääkimistel Vend Occhio vabastamise asjus päästeoperatsioonist tervena väljus."

"On see tõsi ?"

"See on tõsi."

Hääl.

See oli Komõsen, Enri Paroni katsetsehhi trantsportöör. Eemalt paistis tema ringiaskeldav peanupp. Paremäl käel rippus tal Tsio Arana, Amaski lapsepõlve sõber. Kohale jõudes nägi Tsio kõigepealt Urmali seelikut, astus siis veidi lähemale ja kohendas seda.

"Lits oled," ühmas ta õrnalt. Urmal seiras teda eemalt ning kissitas silmi. "Jäta järele!" - "Lits!" Tsio ei jätnud järgi ja oli lõputult hindav. Ta tõmbas seljatagant käe, mõeldes hoiatust.

"Vastik vaadata," sõnas Komõsen pead raputades.

Aknaudadelt jagati kokteili. Tsio Arana kiitis noori naiskunstnikke ja jõi nende pudelist. Oli selge, et päev alles algab.

Õhtujuht teatas, et kell on neli. Graafik rääkis veel oma näitusest. Vahepeal oli rahvast juurde tulnud, nende seas mõni äritegelane. Tsio näis neid tundvat ja vooris sinna. "Kullatükk, kullatükk!" pomises ta õhinal Janda kätt hoides. Komõsen kutsus tüdruku tagasi. Teati, et neil, Enri Paroniga, oli seatud suveks sadatuhandetesse küündiv projekt. Rahastajad näitusesaalis märkasid Arani ja tõstsid tervituseks klaasi. Urmal lehvitas neile tema eest.

"Kus on halb?" küsis ta kirmelt. "Halba ei ole, sest kõik on hea."

Janda Azdshonaj seisis tema kõrval. Nad vaatasid "läbi peade" avatud akendest välja. Janda ütles:

"Tead, ma ei saa ühte sammu ka teha, kui sa juba teed mingi tervendava käeliigutuse."

Urmal vastas: "Võid mind usaldada, laps."

15.

Yves Essadze mõtles Zeldovi iseärasustele terve õhtu-pooliku. Oma õe, Janda tegemised enda seltskonnas teda niivõrd ei huvitanudki, kui tolle poolarusaamatu aktivisti käitumine. Selleks ajaks oli Rada Yvesi poja tervisega imeasju korda saatnud ja abikaasa Anton muutus pärast pikaajalist kaelaradikuliiti, kuni ta enam palju õelutseda ei suutnud.

"Loomulikult kangekaelsuse viga," teadis mees nüüd, kui ta neid lõputuna näivaid suhtlemisprobleeme lahkas.

"Alles nüüd taipan ma, mida mu naine mulle selgeks püüdis teha. Lausa nõiaväel nägin ma suures selguses äkki enda draamat. Siis ma teadsin, millest tekkis see aastane sõda, kuidas need mehed omal moel hukka läksid. Ma mäletasin korraga neid sõnu: "Ta suri nii nagu elas." Jah, ja see on väga täpselt öeldud. Ma teadsin ka kuidas ma hiljem jões hulpisin, maa ja taeva voolus; see metallikolakas, mis jõepõhja jäi, kui kurbuse märk, see ütles minu kohta palju."

Yves oli üllatunud abikaasa järsus pöördes. Sama suunitlusega inimesi jätkus nüüd igasse kohta. Kasvõi too Zeldov, kes valguskiirusel mõtles ja töötas. Vahe oli vaid selles, et Zeldov tunnistas oma viga - majanduslik eesmärk ületas vajaduse vaimse tasakaalu järele. Yves hoidis kodus senini avaldamata intervjuud Käerahu perioodist, kus Zeldov enda lähedastest sidemetest "Eelaimduste" kaduma läinud osaga räägib. Need osad puudutasid tema teada tähtsaid peatükke juhustest Erztria arengu eest vastutavatele isikutele nagu näiteks Enri Paron või Oliver Riman.

"Alles siis kui ma olen lahendanud enda ning paljude teiste elukoha järgsed taotlused, võib minust saada kunstile

pühendunu," ütles Zeldov.

"Palju inimesi te Seryshi kaevandusega sidute ?" küsis Yves seepeale ja Zeldov vastas lihtsalt, et aeg näitab.

Justkui oma siirast huvist kaevanduses juba viiendat aastat toimuva tegevuse kohta, märkas Yves ühel päeval, et tema poeg Sergio asjaosalistega kohapeal käib. Tänu oma tervenemisele ratastooli ahelatest ning ajakirjanduse võimendatud kärrale, äratas ta rahva meeletut uudishimu. Noil päevil vahetas Yves kodukohta ning kolis perega Temasse, väikesesse asulasse kaevandusest veidi põhja pool. Viimaks katkestas ta kõik ülearused suhted enda endiste töökaaslastega, pealinna ühes suurimas päevalehes. Väike tüdruk sai siis kahe ja poole aastaseks. Oli viimane aeg mõelda lapsele välja nimi. Tegelikult uued nimed ka kõigile teistele.

Sergio valgustas:

"Ma ei hakka sinuga pikalt vaidlema. Nimi Artraj ei meeldi mulle vaid sellepärast, et see on väga levinud. Mul on tuttav kunstnik, keda sa ema ei tunne. Tema nimi on Sergio Artraj. Kuidagi ei õnnestu, ma ütlen."

"Me muudame kogu nime ! Isa eesnimest oli juttu, see jääb vaid endiseks."

"Isal ei soovita ma üldse nime muuta, temast ajalehes ei räägitud."

"Seda küll, kuid tema perekonnanimi kaasajal enam ei loe."

"Mis, ei loe !?"

"See on liiga keeruline. Sinu vanemate nimeks saab Vyzarov. Isa täisnimi on siitpeale Anton Sprzed Vyzarov."

"Kaks eesnime ?"
"Jah, lihtne ja ilus."
"Jumal küll, millele te pareerite !? See oleks nagu isiksuse kahestumine."
"Ja sinu nimeks jääb Amask."
"Ning sina oled Jelena ?"
" Jah."
"Tubli !" Sergio Hinaj teeb lolli näo. "Mõelge ometi väikesele talle kuuluv nimi. Ma suren ära !"

16. Algus

Hekiga piiratud aed mäenõlval: lilleklumbid, õunapuud, bassein. Maja, avatud aknaga värava poole. All, üle tee, orus looklev jõgi. On õhtu. Päike on loojumas, või siis loojub. Taevas helgivad kohati säravvalged üksikud pilved. Kaader jälgib seda kõike ülevalt, heki ja sellega paralleelselt jooksva kruusatee vahelise maa-ala kohalt. Nähtav on neutraalne, või siis lihtsalt leplik, äraootav.

Päris heki taha, aeda on püstitatud kaks prussi ja neile asetatud tala. Seal on poiss sinises jopes. Temast vasakul asub puukonstruksioon, paremal liivakast. Ta astub prussi toetavale puukiilule, tõstab käed ja vinnab end mööda posti talale. Tala küljes on metallkonks. Poiss ei saa hakkama, haare petab teda ning ta kukub üht käist ning kraedpidi õhku rippuma jäädes.

Kaader lähedalt - lapse kõikuv keha ja nägu, pilk silmanurgast ülesse. Algehmatuse on möödunud. Ta ei saa

midagi teha. Avab suu ja püüab neelatada. Taevas muutub. Selle värv on nüüd valkjasroheline. Kujutised maastikul suruvad peale ning kaovad kõikjale lainetavas vees. Maja nurgale ilmub naisterahvas. Ilmselt lapse ema. Ta jookseb alla.

"Miks sa ei hüüdnud !?" küsib ta enne, kui on poisil vabalt hingata lasknud. Poiss hingab, rahuneb.

"Ma ei tea."

See oli Sergio Hinaj esimene mälestus elust üldse.

17.

Mõni teine kord läks Urmal mahajäetud väljadele kui pioneer, püüdma aega, et see korraga peatada ja endasse kanda, mis polnud üldsegi nii halb ja kasutu mõte kui esmapilgul näida võis.

Ta oli muutunud ettevaatlikuks pärast esimest kohtumist millegi võõraga. Oli olnud hilisõhtune aeg, üle suvilarajooni laotus tihe uduvanik kui ta sellele territooriumile äsja sisenedes majakolosside vahelt inimkõnelemist kuulis. Urmal nägi õhku kinni pidades, kuidas ta keha ise seisatas, et tabamisohtu ennetada. Ta püüdis kaasa aidata ja pingutas enda meeli. Rääkijad võisid olla siin või seal. Hääl kajas. Ta jäi kuulutama ja mõistis ootamatult enda abitust, lagunevate sõjaväehoonete nurkadel niiviisi märklauana püsites. Udu hajus. Üle risu ja heinamaa, kahe garaaz-platoo vahelt, ilmus lagedale teeriba ja sõiduk, mille

ümber seisvad kogud. Nad vaikisid.

Urmal taganes (liikumatult nagu tal oli kombeks) selg ees, sulas üle asfaldi majade varju ning venitatud sammudega startides, jooksis läbi järjekordse väravaava, siin olematus raketibaasis, kesk igavesi telliskivimüüre. Järgmine stseen oli vastassuunaline koopia tema enda diplomifilmist. Ta samastus omal viisil sellega täiesti teadlikult. Pikk väli, mis tuli ületada kiirspurdil, kuna võõrastele oli jäänud auto.

Ta jooksis ennast hingetuks, hiilis veel saasta ja barakktemplite vahel, püüdes leida tunnusmärke nähtuist, kuid lõdvestus üsna pea, et joonelt tagasi minna, mida "näitas" talle tema sisetunne.

Sel õhtul vigastas ta end vastu traataeda. Sisenedes suvilarajooni, lähenes talle mere poolt auto. Urmal astus põõsaste vahelt ühte aeda ja ootas, et masin mööduks. Siis nägi ta koera. Poolhundist lambakoer istus majanurgal ja vaatas tema suunas. Kui Amask oleks tõusnud, et üle kiviaia suvilate vaheliste tänavateni jõuda, oleksid nad sinna jõudnud kõrvuti koos. Ta ei saanud praegu mingil juhul koera provotseerida.

"See teadmine tekkis kurnatusest," mõtles ta endamisi.

Koer tähendas tema jaoks orjameelsust. Ta hakkas endast seda nähtamatust vabastama. Kümme minutit hiljem läks poolhunt maja taha. Urmal oli vaba.

Ta liikus aeglaselt läbi õunapuuaia oja kaldale, maapind oli niiske, Urmal libises ja paiskus vastu metallvõrestikku, mida seal varem kunagi polnud. Toibumiseks kulus aega. Kodus, oma toas peegli ees, nägi ta hiljem näol, silmapiirkonnas teravat lõikehaava. Kid Kreoli narkokatsetused kaevanduses olid selle kõrval "tühi lugu".

Varases lapsepõlves, kui Urmal aina tugevnevate õnnetustega arvestama pidi, ehitati tema vanaema Theresa Koj kodukoha lähistelegi raketibaas. Vahel külastas neid salkkond sõjaväelasi. Seal õppis ta lähemalt tundma isa päristuttavaid: Komõseni, endavanust Tsiod, Jo -Moavey Costat, kes oli Feliega juba siis abielus, ning salapärast Vend Ochiot, keda ta ei mõistnud senini, ka tänapäeval, ja nii ka homme, seda oli ta vist algusest peale ette tundnud.

*

Noor Jo-Moavey askeldab telliskivimüüri varjus. Päike paistab, või isegi lõõmab. Mees on palja ülakehaga, pikka-des dressipükstes. Ta tõstab maha laialipillatud telliskive ja paneb neid müüri äärde. Veidi eemal, vasakul kaadris on näha toru suuet.

Vaikus. Sinine taevas. On õhtupoolik. Pilvi pole. Kuulda on vaid üksikute telliskivide kõmisevaid helisid. Mees sirutab vahel selga. Tema vasak põlv on sidemes (pükstele peale seotud). Kuulatab. Asjalik. Jääb kivimüüri vaatama. Pikk kaader kivimüürist. Äkitselt kurjakuulutav ning rabe heli. Kaader mehe näost - ilme on üllatunud ja muutub siis kaeblikuks. Ta avab suu.

Müür variseb...

Jo-Moavey viskub torusse.

Müür on koost varisenud. Maast tõuseb tolmu. Vaikus (kaader on eemalt, alt, dzoti nõlvalt).

Vaikus. Tolm hajub.

Maa all süüdatakse tikk. Sammud piki toru vedelevale prahil. Kaader võtab enda alla terve dzoti. Järgneb helile. Paremale, nõlva jalamile jäävad telliskivid, vasakule paar metallvarrast luugiga vaateplatvormil. Sammud metallvarrastel. Pinnale ilmuvad mehe käed, siis pea. Moavey jälgib osalt lagunenu müüri. Ronib välja, vaatab eemale silmapiirile. Suitsu välja ei puhu. Väljub kaadrist vasakule.

*

Tsio Arana oli leidlaps. Jo-Moavey leidis nukutaolise imiku Felie sülest, kui oli piknikult hetkeks jõe äärde läinud, et kopsikuga vett tuua. Jo-Moavey vaatas neid kahte, siis vaatas ta Feliet. Miski osalt väline jõud ühendas neid kolme hetkeks väga tugevalt ja mees istus. Felie andis talle üle lapsega kaasas olnud kirja. Nad ei hakanud sellest kellelegi teatama. Nad tegid Tsiost mitteametliku isiku. Nad ise - Felie ja Jo-Moavey - tegelikult tookord ei tundnudki ju üksteist, olid alles tutvumas.

Tsio rääkis Urmalile kunagi, mida ta oma pärisvanemate teguviisist arvab. Tsio ütles, et mõistab. Ta oli õnnelik, et tal on alles enda ema kiri. Felie ei varjanud poisi eest tema tegelikku päritolu mitte kunagi.

Tsio rääkis Urmalile oma unenägudest. Ta ütles, et näeb neid must-valgelt, et osa tema olemusest kuulub ilmasõja eelsesesse ajastusse.

"Urmal, sa alustad varsti oma pooldokumentaalse diplomifilmiga, kus sa tahad, et ma mängiksin iseennast,

kus mängiks Komõsen, sinu päris- ja minu mänguvanemad, Janda ja võib-olla ka Riman. Vend Ochio ainult ütleb sulle ära, seda peaksid sa teadma.

Unenägu !..."

Talvine pärastlõuna. Tsio Arana jalutab maastikul. Eri suundades, kaugemal, paistavad majad, seal on asula. Ta jõuab metsavaheteelt peateele ja näeb kolme last. Üks väiksem tüdruk punases mantlis on hädaldades teelt eemaldunud, läbi kraavi laskunud ning sammub üle kõrkjate ja lumekuhjade õhkõrnale jääle ühel veekogul. Ükski laps ei näe ohtu. Tsio Arana hakkab jooksmas tema suunas. Vahemaa pole suur kui tüdruk sisse vajub. Ta kaob kohe põhja. Vesi pole külm. Tsio sukeldub ja otsib tema punaseid käiseid. Laps on allpool. Ta on rahulik ja sirutab käed. Tsio tõmbab ta välja. Neil pole külm kui nad tagasi teel seisavad.

Tsio Arana puhastab tema nägu. Laps hakkab ehmatuses nutma.

"Keegi ei hooli minust," hüüab ta. Tsio on kangestunud. Ta raputab teda õlgadest, osalt et nad ära ei külmuks, kuigi tal endal pole külm - riided on kuivad.

"Muidugi hoolivad. Sellest ju piisab, kui üks inimene sinust hoolib," ütleb Tsio.

Kaks kõrvalolevat last - poiss ja tüdruk - lahkuvad teises suunas.

18.

Kaadris istub vanamees, Anton Sprzedi isa. Ta vaatab süvenenult ettepoole. Nägu on tõsine, ta on toetanud enda käed põlvedele.

Kaadri ilmumisega on kuulda inimhääli. Vanamehe selja taga on koridor ning selle lõpus, avatud uksega ruumis liikuvad kogud - paar last ja nende vanemad. Kostub kilkeid - isa ja ema püüavad lastele midagi selgeks teha. Tundub, et lapsed neid päris tõsiselt ei kuula, nad noogutavad pead ja räägivad energiliselt vahele.

Vanamehe pilk on osavõtmatu, justkui oleks ta hetk tagasi midagi eluliselt tähtsat avastanud. Taamal olevate inimeste vestlus seda ei hõlma.

Amask Urmal naerab ennast oimetuks. Ta püüab teistele vanaisa kohalejõudmist kirjeldada.

"Maja ees on vanatädid - õmblustöökoja inimesed. Ta läheb sinna ja küsib õiget tänavat. Vanad naised ei vasta. Ta muutub närviliseks, siis vihastab: "Ah!" (Urmal lööb käega vastu säärt.) "Mis teiega ikka teha, teiega ei saa ju asju ajada!" pahandab ta. Läksin kiirelt tema juurde ja tutvustasin end. Ta ei tundnud mind ära. Keegi naistest ütles, et minu nimi on Urmal. Vanaisa ei saanud ikka aru. Pidin ütlema oma vana nime."

"Sergio ! Minu nimi on Sergio !!" karjub Janda Azdshonaj läbilõikavalt naerdes vahele. Kolme aastane Rita kukub toolilt, nii et Jelena nõrkeb ja enda südame järele haarab. Laps tõstetakse püsti. Ta palub luba minna tualetti.

*

Tol pimeneval õhtul, kui Urmal enda lõhkist põske paikas ja pikali oli heitnud, nägi ta nägemust oja kaldas asuvast tunnelist, mis viis maapõude uuristatud koobasteni.

Ta läks taskulambivalgel tagasi aia juurde. Udu oli tihenenud kihilisteks vöönditeks. Ta laskus põlvili heina.

Siin peaks vahele jutustama loo, kuidas Amask Urmal kaevamist armastas.

Urmal otsustas enda eest ise rääkida:

"Kas neile makstakse suremise eest?"

"On kuulnud paljude hädakisa - töölistele algselt etteantud taotlused langevat arulageduse kategooriate kärestikku. Vahel ei mäletavat nad isegi seda, millega tegelevad. Hoolimata juhendajate kannatlikust ja hoolivast suhtumisest, ei teadvat paljud endistest kaevandajatest, millest neile kõneldakse... Paljud tunnevad tõmmet. Paljud vanemad ei mõista, miks käsikirja autor suri ja kuhu ta maha puistati. Autorist sai tuhk.

Oliver Riman ise oli tuhastamise tseremoonial ühes Seryshi katlamajas. Avatud kirst ja kaks saatjat ootasid teda, kui ta öösel kohale kutsuti. Riman avas luugi ning lükkas koolnu Komõseni ja kangi kaasabil kaldelt sisse. Ta ei hakanud kontrollima keda põletab, seetõttu ei saanud ta ka iialgi kindel olla, et see oli just "tema", kelle

teadmisi ta alles aastaid hiljem korrastatud süsteemiks suutis koondada.

"Tema" pärisnimi oli teada vaid abikaasale, kes Enri Paronile käsikirjad pärast mehe oletatavat surma üle andis. Naine ise kadus viis aastat hiljem, kui ta oma kodulinnast enam Temasse teateid ei saatnud.

"Kuhu te urni panite," küsis Oliver ükskord teiste katlamaja töötajate käest, nood aga ei osanud vastata. Kui Tsio Arana sama asja kohta hiljem järele päris, tutvus ta vanemas eas mehega, kes väitis, et urni ei olnud - ta oli katlas olnud tuha enda koju viinud. Tal olevat suur aed marjapõõsastega, kuhu ta selle veoautotäie maha laadis. Sügisel olnud hea saak ja kõik...

Arana ei leidnud sõnu. "Viige mind ükskord sinna," oskas ta lõpuks öelda.

Nii sõitsimegi kord kolmekesi - mina, Tsio ja Oliver Riman sinna, viljapõldudest ümbritsetud vanamehe aeda. Oli septembrikuu lõpp. Istusime maja esisele. Mees pakkus suitsetatud kala ja viina. Võtsime "tema" terviseks. Vanamees jõi ja naeris. Ta ütles, et naerab meie üle. Muutusime ärevaks - mina ja Tsio, Riman säilitas vaid tõsiduse, mis on tema tavaline mask. Ta ei joo juba ammu. Ta tõesti ei joo.

"Miks sa naerad?" tahtis Tsio teada.

"Naeran." Mees välutas silmi.

"Jah, miks?"

"Miks te arvate, et ta surnud on?"

Ütlesin talle, et me pole kindlad. Tsio hakkas uuesti hingama ja puhastas käsi. Riman ootas.

"Mida siis sina arvad?" küsisin vanamehelt.

Ta sõnas, et tunneb Ochiot.

Olin jahmunud, veel üks nuhk oli märkamatu minn külje alla sattunud. Ütlesin seda talle. Ta naeris ainult.

"Kuula - Ochio saadab sulle tervisi," rääkis ta.

"Ta võttis sinu lahkumise sügavalt hinge. See toimus nii ootamatult."

"Muidugi..."

"Muidugi, muidugi ! Väike nolk, arvad et tead midagi. Millega sa siis tegeled praegu, arvad et sellest on mingit erilist kasu või ?"

"Ma lõpetan kooli !"

"Ah, õigus küll, lõpetad. Lõpeta jah."

Ta ei rünnanud enam. Naeris küll endiselt nagu Ochio aga see oli normaalne. Kõik Vend Ochio kaaslaste naersid niiviisi. Siis tuli mulle esimest korda pähe mõte, et Ochio ongi kadunud "tema" ja et ta korraldas oma surma enda austajate meelehärmiks, et need temasse ei klammerduks ja iseenda juurde tagasi pöörduksid. Sellegipoolest vaatasin oma geniaalse mõtte juures neid sadu musta- ning punasesõstrapõõsaste klumpe, mis oletatavalt selle ajastu suurepärase praktiku säilmete musta materiat vms. endas pidid kandma.

Ta pani mind lahti kaevama ühte kraavi, mis oli umbe kasvanud. Tsio ja Riman istusid sel õhtul köögis ja rääkisid vanamehe kaaslastega juttu. Tundsin neid ajast, mil Vend Ochio meid omavahel tuttavaks tegi. Olin jälle "sees". Mul polnud enam mingit tahtmist Rimaniga tagasi linna minna. Jäin sinna ja töötasin kraavi kallal. Oktoobrikuu lõpus, kui olin end kogunud, nägin Ochiot. Ta oli vahepeal nooremaks läinud.

19.

Amask Urmal alustas kaevamist. Ta puhastas välja tunneli avause. Taskulamp kustus. Ta tõi uued patareid ja liikus umbes sada meetrit edasi alla. Siin tuli ohtralt labidat kasutada. Kiviplokkide vahelt varisenud muld ja savi olid kivistunud. Käik ise oli avar, ehk kahele inimesele, pidi vaid kummardama. Urmal jõudis esimesse saali. Korrapäraseid uuristusjäljed katsid tervet ruumi. Vastaspoolses seinas olevast avast paistsid aheliku järgmised lülid. Õhk oli värskel, ta hingas sügavalt ning pani asjad käest.

*

Sergio Artraj ei usaldanud kollektiive. Polnud kunagi lootnudki, et mingi suvaline kollektiiv Erztria piires üldse toimiks. Seda enam imestas ta täisjõus meesterahva karmi enesekindluse üle, kes ootamatult kesklinna kaubamaja hõivas ja tervet nädalat kestva vaimse vägivallega alustas. Väikese relva, mis tõesti imepisikest torujuppi meenutas, ähvardusel sundis ta koonduma ligi sajaviiekümnel kliendil ja teenindajal, kohustades neid viivitamatult sealsamas lugema kohale tellitud viitsadat parimat raamatut oma äranägemise järgi. Artrajl ei olnud suurt valikut, kui vägedejuhataja talle isiklikult ühe paksema, pehmete kaantega raamatu andis, mille oli kirjutanud Ade Rada nimeline, kunagise meditsiinalase, täpsemalt günekoloogi kogemusega naistervendaja. Olukorrast sõltumatule Vend Ochirole sai osaks tutvuda inimaju kasutamata, kuid

siiski teatavas uniolekus vähesel määral vibreerivate, punktide aktiveerimis- ning arenguvõimalusi käsitlevate õpikutega, alapealkirjaga "Inimene ja eesmärk. Geenimanipulatsiooni tund". Ta sirvis neid veidi ja lülitas end siis välja. Teisel päeval kui kogu rahvas alakorruse toiduosakonda üle viidi, sõi ta igal õhtul mõned puuviljad, vältides aga lõunamaisid. Artraj märkas, et Ochio ei söö maisi ja banaane.

Viiendal päeval andis terrorist oma keha (nii ta valjuhäälselt deklareeris) üleväsimusest võimude kätte. Ta polnud vahepeal üldse maganud. Millegipärast oli Artraj täiesti veendunud, et mehe tegelik põhjus juba äramainitud kasutamata punktide täielikus puudumises seisnes.

"Ma muretsen endale relva," rääkis Artraj Ochiole päris alguses," olgu see viimane kord, kus keegi mind käsutada julgeb." Vend Ochio vaatas tähelepanelikult oma õepoega.

"Relva, ütlesid sa ?"

"Enesekaitseks. Minu isa oli elukutseline sõjaväelane. Tema ülesanne oli kaitsta riiki, milles me elame. Näed, kui rahulik nüüd kõik on, pärast aastast sõda - kuivõrd tõsiselt meie esmapilgul läbikukkumisele määratud vastuhakku suhtutakse. Ma ei räägigi sellest üksiklasest siin. Meie loeme siin need kõited läbi, meid lastakse koju nagu lubatud ja see unenägu unustatakse, isa pidi aga viimaste lahingute lõppedes veel kokku 48 kuud võõrriigi territooriumil ringi uitama, et õiget tagasiteed leida. Ta oli lubanud, et ei naase enne, kui on lunastanud enamus teadatuntud suguvõsa vead. Ükskord nägi ta ilmutust..."

"Mis tõi ta uuesti kodumaale... Su ema on seda varem rääkinud."

"Ochio, mida sina sellest nägemusest arvad ?"

Vend Ochio avas veepudeli.

"Ma arvan, et ta vabanes oma foobiatest."

Sergio Artraj langetas pea.
"Ochio, tead sa miks ta suri ?"
"Ta ei tahtnud näha, et tema poeg sõjaväes teeniks."
"Mida !?"
"Ta vihkas seda riiki ja tema maks ei pidanud lihtsalt vastu."

"Vaidleksin vastu. Te arvate, et me pole nende raamatutega tuttavad. Et keegi meist pole iialgi nende vastu huvi tundnud, jah ? Võin siin esile tuua oma onu, tema teab millest need... raamatud räägivad."

Artraj astub tagasi ning osutab Vend Ochiole. Ochio vaatab üle õla relvaga mehe poole. Nad silmitsevad üksteist.

Artraj kaotab kannatuse: "Ütle siis talle, et ta lõpetaks." Ochio ei reageeri.

"Kuulge te võiksite tõesti meid säästa. Mida te soovite, et ma teile vabanemise eest lubaksin ? Ma võin ju lugeda ka kodus... Miks ma pean seda tegema mingis poes ?"

Artraj tunneb, kuidas külmik aeglaselt tema selga jäätab. Ta väristab õlgu ja istub mujale. Relvaga mees ei vasta.

"Varsti rikneb kogu toit, või saab otsa. Mida te siis teete ?"

"Piim sai juba otsa," ütleb üks härrasmees.

Artraj pahandab Ochio peale, et tema üksi rääkima peab.

"Kui leib ka otsa saab, lõpetan mina lugemise."

Artraj valab endale klaasi konjakit. "Kah, mul maailma-

parandaja," pomiseb ta endamisi, "ei meeldi rahva vaimne häälestatus aga alkoholi ja toidu liigtarbimist aktsepteerib."

Siis läks Vend Ochio terroristi juurde ja sosistas talle midagi kõrva. Nende vestlus kestis umbes kümme minutit. Õhtul, pärast korraldatud televisiooniülekanne, kus kohale kutsutud ajakirjanik mehele mõned probleemküsimused esitas, pantvangid vabastati.

"Ta ise pakkus välja selle variandi," rääkis Vend Ochio hiljem Sergio Artrajle. Võimalus koos meiega vabana teistes riietes tänavale astuda talle ei sobinud.

*

Urmalile kangastus silme ette aasatate tagune õnnetusjuhtum, kui isa autoga jõkke sõitis. Tunneliavast oleks seda silda siit isegi näha olnud. Urmalile meenus, kuidas murti pajud ja juuriti välja võsa. Suur osa kaldanõlvast varises siis koos puudega jõkke. Ta mõistis, et oli avastanud koopaaheliku kõrvalsissekäigu, peasissekäik asus tol korral liivamattunud jõekäärus, mida eeldas selle raskesti ligipääsetav asend.

Urmal leidis terveid vaase ja teisi elusuuruses anumaid. Viimastes lootis ta avastada briljantsilmadega surnuid, kuid pidi varsti pettuma kuna ei jõudnud avada ühtegi kaant. Seal oli hulgaliselt graamotaid, taimseid ürikuid, millele kantud kirja Amask ei tundnud. Ükski ese, või pärgament polnud hävinud. Tal tekkis kohene seos Zeldoviga. Võib-olla oleks tema ürikute päritolu kohta midagi öelda

osanud ? Urmal läks võttis oma asjad ja pani need jälle käest. Tõstis mõne... ja pani käest. Keset ruumi asus kaunistustega puitkirst. Ta ei saanud jätta seda niisama puutumata...

*

"Mis on häving ?

Rada õpetuse järgi sümboliseerivad hävingut seemned. Tähendab, Serysh-Erztrias, tuleb välja, elatakse hävingust.

Kuskil 35-nda eluaastani ei oleks ma teinud vahet valgel kärbseseenel ja tavalisel aedshampinjonil. Nüüd tean, et söödavad shampinjonid oma mürgistest teisikutest pms. roosakate kuni tumepruunide eoslehekeste ja tupeta jala poolest erinevad. Sel aastal laiendame shampinjonide tootmise katsetusi esimest korda maapealses kasvuhoone-lavamajandis. Need on isendid, kelle valgusallikaks saab olema Päike. Päril huvitav võrdlusmoment - on sellel projektil ka mingeid väljavaateid ? Ehk on aeg hoopis tagasi maa peale tulla ?"

Enri Paron valab endale kannust tassitäie vett. Tema külaliseks on Kid Kreol, noor bioloogiatudeng erialaste ambitsioonidega. Paron ei märka poisi sinkjaid kulme ega läikivaid silmalauge, ta usaldab ja toetab igati hakkaja laborandi tegevust kohalikus kaevanduses.

Paron räägib:

"Mida ma oskan öelda ?

Ma loodan, et sa hakkad mõistma, millega me tegeleme.

Ütleme nii - niipalju kui sul on läbikäimist meie kollektiiviga, peatub ka sinu maailm. Elu tavalise inimesena on sellest hetkest ainult üks lahend terves lahenduste armaadas. Kui sa kuuled, mind rääkimas, tea, et mind enam pole - - mitte samasugusel kujul. Inimene muutub kogu aeg nii nagu ka maailm meie ümber. Mõte on see, mis seda võimaldab. Elu on see, mis meiega toimub - see mida me ise oleme. Näib, et need on lahendamatud, igavikule määratud teemad - elu, surm ja ajakulg. Kuid minevik on vaid meie endi projektsioon, mitte eraldiseisev fakt, valmiskujul ning muutumatu. Ajalugu areneb koos meiega praegu. Mida rohkem loob inimene ajalugu, seda rohkem ka võimalikku tulevikku. Nii kaotab isik kontrolli oleviku üle. Ta võib haihtuda järgmise hetkega.

On olemas üks inimene ja see on universaalne "mina". See võib sulle meeldida või mitte, kuid nii see paraku on. Seeläbi, tahtes teada, tuleb esitada õige küsimus - küsimus inimese järele."

Küsimus inimese järele

Mis või kes on inimene ? Milline ta on ? Kui ta isenesest on olemas, siis milleks ta on olemas ? Et lihtsalt olemas olla ? Milline väärtus on inimesel ? Peab inimene enne midagi tegema, et olla väärtuslik ? Mida tähendab, olla väärtuslik ? On sellel mingi seos armastusväärusega ? Kui armastusväärne on inimene ? Kas vastavalt vajadusele või olukorrale milles inimene on ? Millises olukorras on inimene ?

Kui inimene küsib liiga palju, siis kui palju on liiga palju ? Kas see oleneb sellest kui palju sul parajasti

midagi on ? Kas inimesi on liiga palju ? Mida võiks teha selleks, et inimesi vähem oleks ? Oleneb inimeste paljusus liigest armastusest ? Kas armastust peaks vähem olema ? Kas palju tähendab sama, mis ohtralt või hulgi ? Kui palju võib inimene küsida ?

Milline seos on inimesel armastusega ? Kas inimene oskab armastada ja kui - jah - siis mida või keda ta peab armastama ? Kas ta peabki üldse armastama, või on armastus inimese loomupärane vajadus ? Kas armastus on tervis ja kas halb on armastuse puudusest ? Kuskohas puudub armastus ?

Kas armastus on jõud või ainult tunne ? Saab armastust kuidagi defineerida, või pole see oluline ? Kas sõna iseenesest on vaid emotsioon ? Mis vahe on tundel ja emotsioonil ? Ajendab emotsioon mingitele teatud tegemistele, mida tunde puhul ei eksisteeriks ? Kas hingerahu on tunne ja mitte emotsioon ? Kas emotsioon on halb ? Kas emotsioon on hea ? Või et emotsioon lihtsalt on ?

Kas tõde peitub armastuses ning kui - jah - siis kes või mis teda seal peidab ?

Kas inimese maailmapilt on tema sisemaailma peegeldus ? Kui ta seda peaks olema, siis kas ta on ka selle täielik peegeldus ? Tähendab taoline kontseptsioon inimesest üksikisiku avardamist väljapoole tema ettekujutust, või ideed iseendast ? Teatud inimkuju kaotamist nagu võiks öelda ? Kas inimese mõte kujundab tema reaalsust ? Tohib sellest üldse rääkida ?

Kas "minasid", Jumalaid ja elusid on üks või mitu ? Kas inimene on ainult üks "võimalik mina", võimalik inimene ? Kas keha iseenesest on ainult teatud tõekspidamiste kogum ? Millised tõekspidamised on sel juhul õiged ? Kas ainult tõepäraseid ? Milliseid tõekspidamisi võiks inimene muuta ? Ainult piiravaid tõekspidamisi ?

Mis on ilu ? Milline keha on ilus ? Kas selline mis näeb paremini välja ? Kellele inimene välja näeb ? Kas kõhn inimene on sellepärast kõhn, et ta lihtsalt sööb liiga vähe, või sööb inimene liiga vähe sellepärast, et ta arvab et on kõhn ?

Mis on kole ? On surm inimesele kole ? Kas surm võib samahästi olla ka ilus ? Võib surma üle naerda, või juhtub inimesega siis midagi ? Kas inimene saaks sellisel juhul midagi ette võtta, mis surma tagasi hoiaks, või tema tulekut takistaks ? Kas inimesed kardavad rääkida surmast kuna see ei ole neile kombeks ? Mis on inimestele kombeks ? Kas teatud tõekspidamiste jada ?

Kes võtab inimeselt ära elu ? Kas mõni haigus, kurjus, headus või inimene ise ? Kas surm on inimese puhul paratamatus ? Mis või kes on surm ? Kas inimese surm on tema enda nägu, ja kui - on jah, või - tundub küll - - siis mis nägu ta on kui inimesel pole nägu ? Kas näotus on samaväärne kui kohatus ning kuidas tasakaalustada kohatust, kas kohaga ? Või on see ainult sõnamäng ?

Kas naeruväärsuse taga peitub nutuväärsus, või teatud hulgal tõsidust ? Milles seisneb vastutustunne, kas selles ?

Mis on juhus ? Kas juhus on see kui me arvame, et miski on juhus ? Kuid kui inimene näiteks arvaks, või teaks et juhus ei olegi juhus, siis mida ta oleks ?

Kas inimene elab juhusete maailmas, või on kõik saatuse poolt ettemääratud ? Mida tähendab saatuse poolt ettemääratud ? Mis on saatust ? Ainult sõna ? Kes või mis määrab inimese saatust ? Kas kosmilised numbrid, kuu ja planeedid, või inimene ise ? Kui inimene määrab ise oma saatust, siis kuidas saab ta sõltuda teatud välistest mõjudest ? Või eksisteerib inimese puhul teatud kokkuleppeline tööjaotus maa ja taeva vahel ?

Kui inimene on osa kõigest mis on, siis kas see "kõik

mis on", on samahästi osa ka inimesest ? Kust kohast lõpeb või algab inimene, kas iseendast ? Kui inimene määrab ise oma saatust, siis kas ta määrab nii enda alguse kui ka lõpu ? Kes peaks inimese eest vastutama ?

Kas inimene on minetanud vastutuse enda mõtete ning tõekspidamiste ees ? Milline inimene võiks olla vastutus- tundetu ? Kas teatud väljavalitud isikud ? Võib näiteks last pidada vastutus- tundetuks ? Kes vastutab laste eest ? Või võib laps ise enda eest vastutada ? Kui vanalt võib laps enese eest vastutada ? Kas siis kui ta oskab seostatult mõelda ja teab elust nii mõndagi ? Millal oskab laps seostatult mõelda ? Kas siis kui ta tunneb tähti ja oskab rääkida, või saab ta seostatult mõelda ka ilma sõnadeta ?

Kas inimene peaks olema mees või naine ? Kas aja möödudes mehe ja naise armastus jahtub ? Kas armastus peab jahtuma ja on see reegel ? Kas aja kohus on jahutada armastust ? Kuhu kaob armastus ? Kas armastus kaob, või lihtsalt blokeerub, kontsentreerub ? Peitub armastuses teatud määral viha ja vihas armastust ? Võib peituda ?

Kas inimesele on räägitud, et hoolimata sellest, missugused on tema tõekspidamised, juhivad teda mina teadvustamata osad ? Kas inimene kogeb säärast teadvustatud tõekspidamist niikaua kuni ta seda tõeks peab ? Mis saab siis, kui ta näeb taolist tõekspidamist kui ainult üht võimalikku terves "võimaluste meres" ?

Milline tõekspidamine vabastab automaatselt inimese kogemust piiravad tõekspidamised ? Kas tõekspidamist avardav tõekspidamine ?

Milles seisneb inimarmastus ? Kas tema potentsiaali äratundmine ?

20.

"Süda ütleb mulle, et nende teadmistega pole midagi peale hakata."

"Kid, vaata ega me ei ootagi sult eriti midagi."

"Tervis segab mind väga."

"Võta rahulikult. Puhka. Loe. Kuula raadiot."

"Või nii ?"

Enri Paron uurib poisi käsivart. Kid Kreol krimpsutab nina. "Näete ikka või ?" küsib ta.

"Muidugi."

"Kunagi kandsite prille, ma mäletan."

Paron naeratab. "See oli enne Seryshit."

"Kannate nüüd läätsesid ?"

"Ei, hakkasin hoopis ellu teistmoodi suhtuma. Nägemine tuli tagasi."

"Mismoodi ?"

"Tead, see on nagu kunsti puhul. Enamusele meeldib klassika - kindla peale minek... Enesekindlus ühesõnaga. Abstraktset ei mõisteta. Abstraktne, see on ebapraktiline."

"Või nii. Mina ei tea kunstist midagi."

"Need haavad on kahtlased, ega sa siia midagi süstinud pole."

"Ei."

"Mis sa ise arvad."

"Arvan, näiteks ?"

"Töö käigus näiteks, milliste ainetega sa oled ringi käinud, mõtle ?"

"Seentega põhiliselt. Sõnnikuga. Võib-olla on mul allergia sõnniku vastu ?"

"Võib."

"Poleks osanud ette kujutada, et mükoloogia suvalist allergiat võiks tekitada."

"Teadlasi on varemgi kimbutatud."

"Ei tea kes ?"

"Taevased väed näiteks. Ma olen alati lootnud, et neil teadlastele mingi superplaan varuks on. "

"Superallergia !?"

"... Nii !" Enri Paron sulgeb kabineti akna.

"Soovitan arme keemia asemel veega puhastada. Ja sidemesse ära pane."

"Särgi võin selga panna ?"

"Kui see ei sega."

Kid Kreol tõuseb toolilt ja väljub ruumist.

"Aga see vöö, mida sa sellest arvad ?"

"See vöö oleks sulle nagu valatud."

Enri tahab näha naise silmi. Elukaaslane pöördub ära. Ta püüab pingutada vöö kinnitust.

"Milles siis probleem ?" küsib Paron.

Naine katkestab tegevuse.

"Selles, et me räägime liiga palju. Suutmatusest iseseisvalt mõelda, oleme kaotanud oma teravuse... Meil puudub koosolemise mõte."

"Tõsi."

"Sellel oleks mõtet, kui meid miski ühendaks. Kas siis tuttavad, vanemad või laps. Meil pole neist ühtegi."

"Just ! Sellest olengi ma tahtnud rääkida - meil peaks olema laps."

"Laps ? Ma ei imesta üldse, et sa last tahad."

"Ainult üks. Mitmega oleks alguses raske. Üksainus laps. Ükskõik, on see tüdruk..."

"Ei ! Tüdrukut küll mitte."

"Ükskõik ! Peaasi, et oleks. Meil oleks põhjus..."

"Jah... Ma olen selle peale mõelnud."

"Tuttavaid sa endale nii kergelt ei leia. Me ise pole selleks valmis. Võid sa öelda, et need inimesed, keda me tunneme oleksid meile kuidagi lähedased ? Muidugi mitte, meil kõigil on oma tee. Me küll usaldame teineteist, kuid võime ka iga hetk üksteisest alatiseks lahkuda. Ma ei arva, et see on tõeline sõprus. Või vanemad, neist on elus vaid sinu isa - teda ei huvita meie läbisaamine üldse. Tema elab nüüd vaid oma mälestustes. Me ei saa endale asendusvanemaid muretseda, seevastu laps... laps lahendaks meie probleemid ideaalselt."

"Kui mõelda teistele, kellel juba on laps, või mitu, siis on jäänud mulje, et nad on väga õnnelikud."

"Näita oma vööd."

Naine astub mehe ette. Ta paneb käed vestitaskutesse. Enri Paron võtab vöö lahti ja paneb uuesti kinni. Pingutab.

"Jelena oli õnnelik," ütleb naine. "Tema teine laps, Rita."

"Nad olidki õnnelikud. See polnud rõõm, vaid õnn. Kui me saaksime lapse, hakkaksid nad varsti koos mängimas käima."

"Oled sa kindel ?"

"Ma ju ütlesin, et me oleme selleks valmis."

"Aga mida meist tagantjärgi mõeldaks ?"

"Nad kardaksid meid."

Naine puhkeb naerma.

"Kes nemad ?... Ma üldse ei imesta, et sa tahad last," sõnab ta.

Enri Paron läheneb mööda liine rekultiveerimisala piirile. Seal ootab teda naine, otse lähestikku istutatud kuuskede vahel. Tema õlal on hõbedaselt kiiskav ese. Tõusev Päike ei lase Enril täpsemalt näha. Nad naeratavad üksteisele. Äkki sirutab abikaasa välja käe, metalse tipuga esemest moodustub rist, mis vändub ja tõuseb õhku, helitult üle madala metsa kaugemale laskudes. Enri taipab, et see on lind. Ta naeratab uuesti, palju kindlamalt.

"Tuleb ta tagasi ?"

Abikaasa astub teele.

"Ei. Ta lendas koju. Minu isa valvab tema järgi."

"See oli kull."

"Jah, rabapistrik. Kas me hakkame minema ?"

"Jalutame."

Nad kõnnivad mööda kruusateed üle mäe, lähevad läbi kivivaremetes küla, kus peale mõne vanainimese vaid metsikud õunapuud sissekasvanud aedades elavad ja sisenevad sõjaväepolügoonile.

"Katsetsehhis oli meil noor kollektiiv. Võtsin juhatusse ühe keskealise mehe, kes neid kantseldas. Kui sõda algas olime kõik niivõrd arukad, et paigale jääda. Vaatasime üle oma võimalused keeruliseks kujunenud olukorras. Meil polnud mingit vajadust kellegiga sõdida. Põlevkivi kaevandavasse tootmiskoondisesse kuulus tol, esimesel sõjaeelisel ajal seitse kaevandust, üheksa karjääri, remondi- ja mehaanikatehas ning laadimis- ja trantspordivalitsus. Alustasime maardla tulevikustsenaariumite läbimängimist. Tundus lootusetuna riigiga kaubelda. Pärast töö katkesta-

mist, piirati meid sisse ja pandi kohtu alla. Veerand töölistest keeldus sõjatööstuse heaks seismast. Läks mööda kaks kuud, lahingud kestsid - kõik seitse rikastusvabrikut olid hävinud. Söetööstuse Ministeerium koondus Maatersi uude kultuurimajja, et lugeda üle oma kaotused. Tuli välja, et polnudki midagi lugeda, kõik olemasolev peale põlevkivi oli hävinud.

Vanglast vabanedes käisin katsetsehhi vaatamas. Ei olnud suuri illusioone, kuna see asus piiri lähedal. Tead, seal oleks nagu maanihe toimunud. Paljud hooned olid vundamendilt ära, kõrvale pühitud."

"Kuidas kaaslastega läks ?"

"Me vabanesime koos."

Enri Paron pöörab asfaldilt kitsale, Saarepuudega ääristatud alleele. Ta peatub. Naine on jäänud ümberkaudseid ehitisi vaatama. Need on koostkukkunud, räämas, pehkivad, pulvarisaatoritega täiskirjutatud majad.

"Kas Riman oli nende seas ?"

"Riman tuli hiljem."

"Zeldov ?"

"Temaga istusime 87-ndani. Kui ma üksikkongis alguses pea kaotasin - mõtted lausa tulvasid pähe, muutusin närviliseks, mingi protest ja kehaline tardumus, motoorne rahutus, mis mind aeglaselt enda alla mattis, siis oli tema see, kes mind aitas. Ta tundis Radat ja sai hakkama peaaegu võimatuga... Minu vastuvõtule trantsportimine ei tulnud kõne alla, seevastu lubati arstil vanglasse tulla."

"Rada ei olnud ju arst !"

"Nojah, Zeldov teadis seda. Ta ei saanud öelda ka, et Rada on nõid..."

"Mida ta ütles ?"

"Et tuleb üks arst, kes meid isiklikult tunneb."

Olin ootamisest hüsteerias, päevad läbi kuskil kägaras

põrandal, söömata, väljas enam ei käinud. Kahtlustati, et ma simuleerin. Tehti süste..., millele järgnes apaatne rahu. Vedelesin poolsurnuna voodil. Kui Rada saabus nägi ta, et ma pole suuteline teda kuulama. Kuid ta ravis ja jättis mulle oma raamatu.

Lõpetasin suremise nelja päevaga. 26 aastat elatud elu jooksis silmade eest läbi. Ma olin olnud ikka täitsa pime. Saad aru, üks naine oli tulnud ning haiguse ära võtnud...(!?) Kissell ! Kompott ! Ta andis mulle juua kompotti... Ilus, särav, teemanditega anum - ei midagi enneolematut, mille ette maha heita, tõsiseks võttis mind ometi... Naljakas oli see, mis juhtus vanglaametnikega. Nad ei usaldanud Radat juba väravast peale. Uurisid temaga kaasas olnud kraami, lehitsesid ja sirvisid. Paar nädalat hiljem palusid minult raamatut laenata. Olin niivõrd jahmunud, et ei suutnud öelda ei."

"Nad küsisid seda enda pärast ?"

"Jah."

Naine seiskub allee lõpus.

"Kuule, sa annad rääkimisega sellise tõuke, et mul kaob igasugune huvi lapse tegemise vastu."

Mees naerab.

"See päev ei peagi olema just täna."

"Milleks sa mind siis kutsusid ?"

Paron võtab naise käevangu.

"Täna läheme me vaatama, kas meil on veel muid võimalusi."

"Milleks ?"

"Vabaduseks. Mul on kahtlus. Last saab alati teha."

*

Oktoober, 1994

Urmal ei sõida hoovi. Ta jätab auto värava ette teele. Vend Ochio istub maja verandal katuse all. Urmal tervitab teda.

"Tervist ! Ilus ilm täna."

"Ilus." Amask vaatab pilvitut taevast. "Väga ilus," ütleb ta.

"Veidi külm küll, vist ?"

"Jah. Külm... Ma tõin sulle toitu ja riideid."

"Aa ! Meie lõpetasime just koristamisega. Uus peldik sai ehitatud nagu näed..."

"Kes see on ?"

"Üks perekond. Astu sisse siis saad tuttavaks."

Amask tunneb ennast juba turvaliselt. Ta läheb tagasi masina poole.

"Ei, mitte peldikus ! Nad on toas," hüüab Ochio.

Urmal raputab pead. "Ma lähen toon asjad !"

Pärast köögis einestamist, tutvustab Ochio Amaskile noort külalist: 35 aastase Enri Paroni kõrval istuvat naist nimega Malvira.

"Neid vaevab üks probleem," räägib Ochio. "Nad tulid siia eile, et minu käest nõu pärida."

Urmal noogutab. Ta näeb, et meeskülaline, käed laual ümber supitaldriku, niisamuti Vend Ochiole tõsiusklikult otsa vaadates.

"Nojah, küsimus ei olnud kergete killast," jutustab

Ochio ilmekalt. "Neil oli mõte pärast pikemat kooselu ühte heita ning sünnitada laps. Lapsele võimaluse andmine ja ellu kutsumine pole aga kuigi lihtne. Nad hakkasid kahtlema."

"Jah, õnneks oli sinul selliste juhtumite jaoks olemas plaan," ütleb Paron.

Malvira zestikuleerib käega. "Vastasel juhul oleks me andunud rumalale kirele."

"Mis oli see plaan?" küsib Urmal ükskõikselt. Ta on korraldatud mängu just äsja läbi näinud.

Malvira vabandab end paratamatusega.

"Vend Ochio otsustas, et me adopteerime esimese siseneja. Mõtles, selleks osutusid sina... Kuidas võis Ochio teada, et keegi tuleb. Sügiseti satub siia inimesi väga harva.

Ochio rääkis, et ta tunneb sind alates lapsepõlvest. Sul olevat üks ennasthävitav omadus, millest sa siiani jagu pole saanud. Mul on häbi seda omadust isegi kirjeldada. Ochio arvas, et sa oled meile sobiv kandidaat."

"Sergiol on omadus ennast petta," ütleb Paron.

"Jama!" Urmal on vihane.

"Sergio, tõsiasju võib küll eirata, kuid muuta neid ei õnnestu."

"Jah, mul on üks suurepärase väljavaade," ironiseerib Urmal, "18 ja poole aastaselt kõigest loobuda."

"Minu arust oled sa piisavalt vana."

"Kolis hiljuti ma tean," osutab Ochio.

"Aga talle ei meeldi Temas. Liiga väike asula. Korter on väike ning õde niisamuti." Malvira loetleb: "Väike õde, vähe ruumi, tüdrukud ei mahu tuppa, koolis vaja käia, pere luua, palju kunsti ellu tuua."

"Vaata, Sergio kallis..."

"Mu nimi on Urmal !!"

Enri Paron ei lase ennast segada. "Sergio, ma tean sinu vanemaid. Sul on aeg iseseisvat elu alustada. Ma mõtlen iseseisvat ! Mitte iseseisvat kooselu. Palju peab tekkima selliseid olukordi, kus sa äkki tagasi ilmud. Kuu alguses kaevasid Hirinusele kraavi, siis järsku kadusid. Mis juhtus ?"

"Ma otsin."

"Sa varjad !" ütleb Malvira.

"Ma otsin võimalust ! Mind te ei usu, küsige siis Rada käest."

Enri Paron naeratab. "Rada käest ?"

Urmal pühib näolt pisaraid ja otsib taskurätti.

"Mis te arvate, et ma ravimite mõjul jalule tõusin ? Või pimesoolelõikus, millest ma pääsesin. Mul on selles osas nelja aastane kogemus."

Paron koputab sõrmenukkidega lauale. "Sinu kogemus piirdub noore tüdrukuga, keda sa ära kasutad. Teised kogemused mind ei huvita !"

"Ma ei kasuta teda ära. Ma tahtsin teda teiega kaasa tõmmata. Ta on alles rumal, palju rumalam kui mina."

Kõik peale Urmali naeravad laginal. Ochio patsutab sõbralikult tema õlale.

"Too ta siis siia, mis sa häbened," ütleb mees.

"Kas ta pole käinud ? Saatsin tüdruku suvel Arana ning Komõseniga teele."

Paron vaikib. Ta mõistab, et Urmal on rääkinud tõtt. Vend Ochio juures on tõesti käinud üks tütarlaps.

"Jah, kui halvaga ei saa, siis saab heaga."

Malvira ei ole abikaasaga nõus. "Jäta ! Las ta

tõmbab hinge."

Paron korjab kokku tühjad nõud.

"Sind on raske mõista," ütleb ta Amaskile. "Järsku olen ma midagi unustanud ? On meie vahel mõni kokkulepe ?"

Urmal vaikib. Ta ei saa neile öelda, mida mõtleb.

"Urmal, ootab et me teda usaldaksime," räägib Ochio. "Ta arvab, et kui me tema ümber koondume, saab ta tegeleda oma põhitegevusega. Ta teab, et ta on juht. Ta on omandanud teadmised, mis välistaksid inimese surelikkuse."

"Ka meie oleme need omandanud !"

"Kuid Urmali ei rahulda see, kuidas me elame. Ühel hetkel tekkis tal meie pärast hirm."

"Mõistagi," ütleb Paron pilkavalt.

"Oih ! Kindlasti oli üheks argumendiks kutse meie pulma," ehmub Malvira.

"Muidugi ! Seks on Urmali jaoks suur tabuteema. Sest see on koletu tegu ja raiskab jõudu... Kuidas sul seksiga lood on ?" küsitleb Ochio Paronit.

"Pole ühtegi lugu."

"Me abiellusime raha pärast," selgitab Malvira tõsiselt.

"Riik toetab praegu meietaolisi noori. Mis puutub seksi, siis pole riigil sellekohaseid ettekirjutisi."

"Vaadake, kui kergelt päev möödub," ütleb Ochio aknast õuele kiigates.

Enri Paron tõuseb laua tagant.

"Meil on aeg jalutama minna."

21.

Urmal täidab ülejäänud päeva oma lakkamatu kõnega. Naine ei usu mida ta kuulama peab.

"Päev lausa veereb õhtusse," nendib Malvira.

Nad lähevad neljakesi samas suunas, kust Paron koos elukaaslasega olid tulnud. Tee peal teeb Malvira väikese kõrvalepõike ning juhib neid dzotil asuvale lõkkeasemele. Urmalil palutakse vaikida ja võimalikult eemalolevalt väljalt kuivanud oksid korjata. Vend Ochio jutustab sel ajal poisist noorpaarile ühe tõestisündinud loo. "Kuid siin pole teie erireziimiga abielule äratuntavaid näpunäiteid," lisab ta igaks juhuks. Paron ei tunne ennast solvatuna. "Mina, veel vähem minu naine, ei tunne ennast solvatuna," ütleb ta uhkelt.

Vend Ochio naeratab.

"Siis on hästi," ja ta alustab:

"Amask oli lapsepõlves visa. Tema sünd väljendus kesk Seryshi äärelinna paneelmaju, mugavusteta korteris. Seda sündmust tuleb siin näha laiemas tähenduses. Võiks öelda, et ta sündis täpselt aasta pärast enda sündi. Aasta vanuselt suutis ta maailmale piisavalt fikseeruda, et oma kohalolekut niiviisi teistele seeditavamaks teha. Tihti tuletas lapse ema pojale meelde tema valulikku ilmaletulekut. Väike Urmal teadvustas seepärast pikaks ajaks oma koletu süü.

Amaski vanemate kooselu varjutas juba tollal sünk teadmatuse loor, mis piisavalt veenvat õhupuudust ja meelegeid kogu ülejäänud kannatusteperioodiks pakkus. Ema heitlused hingepiinadega viisid naise kaugele

armastavast mehest, kunstist ning oma elupõlisest tööst kirjastuses. Pisike Amask püüdis neid haavu parandada oma lõputute haigustega, justkui tunneks ta juba tähti ning peaks mõnest terviseteatmikust hoolega järke. Teda vaevas astma nii linnas kui maal. Maal vanavanemate juures ehkki vähem, ennekõike just vanaema südamliku eneseohverduse ja vanaisa halastuse tõttu. Ta lausa lämbus kroonilise sagedusega, kuhu ning millal aga juhtus. Alateadlikult muidugi perekonnas teati haigushoogude põhjuseid, kuid... tegemist oli siiski Amaski draagiliste läbielamistega, millede peatamine eelkõige tema varjatud võimetel lasus. Siiski õnnestus poisil veel enne kirgastumist lahutatud vanemad viimase enesehävitusliku löögiga ühendada. Kukkumine kiigelt läbi taevaste kõrguste, äratas ammu mahamaetud lootused. Suur enesehaletsus, ja mitte mälu uuestisünni fakt, tõmbas pereosakesed nüüd üksteise ligi. Uhkus inimkannatuste üle hõljus enesepettusena nende kõigi kohal. Amask sattus korduvalt kooma seisundisse. Ta nägi välja kui hallikalt vilavate silmadega puunukk, näoilme tardunult sarkastilises vines. Siis sai ta aru oma tähtsusetusest.

"Komaatiline avatudolek" nagu isa Anton Sprzed seda kehaolekut nimetas.

Amask koges sellist tähtsusetusetunnet, mis vallutas kogu tema tundetuse. Ta kaardistas mõttes kogu oma keha. Ta jagas ära oma pea, kaela, rindkere, selja, alakeha ning jäsemed. Ta küsis endalt primitiivseid küsimusi. Ta läks veelgi sügavamale, nähes oma veresoondkonda, lümfi, luid ning pehmeid kudesid. Siis püüdis ta seda tardumust näha tema hetkeliikumises. Seal pidi toimuma mingi liikumine, teadis ta - muidu ta ju ei elaks. Pikk, aeglane surin läbis tema keha. Amask langes poolunenäolisse maastikku koos haiglapalati monumentaalse suurendusega. Seal venitas ta oma teadveloleku piki ruumi seinu, aeglaselt katkematut

palveringkäiku ümber oma keha moodustades. Sel päeval tegi ta endale suure heateo, alatiseks oma nigelat enesuskust kaotades, kui ta varahommikul voodijalutsis olevate jalanõudeni küünitas."

Urmal viskab okstehunniku lõkkeaseme kõrvale maha.

"Noh, leidsid midagi ?" küsib Paron.

"Ma leidsin kella."

Enri Paron teeb imestunud näo. "Kustkohast ?"

Urmal näitab neile seieritega käekella, millel on kujutatud taevalaotuses seiklevat komeeti.

"Sind küll," tõgab Malvira Amaski. "Sa mängid ootamatustega, kas tead (?)"

Urmal on väsinud. Ta istub maha, et kella üles keerata. Vend Ochio kummardub tema poole. "Hiljem," ütleb mees, "praegu too palun paberit."

Amask ei saa aru.

Malvira ja Paron vaatavad teda hambad ristis.

"Kas ei kuule või !" röögatab naine äkki.

Urmal paneb kella tasku. Paron ootab. "Hakka palun astuma," ütleb ta Urmalile.

"Kuhu ? Kas kuluhein ei sobigi või ?"

Paron vangutab pead. "Kulupea, kas sa ei mõista, et me räägime sinust ja et sul on vaja olla eemal. Mine too paberit nagu paluti. Siin peatänaval, või alleel on prahti jalaga segada."

Urmal laskub mööda nõlva uuesti alla. Allee väravast leiab ta vettinud pappkasti vähemalt saja kunstiajakirjaga "Kultuur". Need vedelevad kraavis ning piki lainetavat asfaldi. Urmal valib välja kümme kuivemat numbrit ja viidab aega alleed mööda kõndimisega. Linnud laulavad.

Vend Ochio räägib:

"Nagu kuulsite, taasavastas Sergio koomast väljudes oma keha. Enne juba, kui ta oli saanud maitsta maise elu võlusid. Kujutage ette, millise mõjuvõimu või manipuleeritavuse ta oli omandanud ? Targalt hoidus ta inimhingedel mängimisest ja kui tihti lubas ta endaga manipuleerida (?) Kehadraama oli asendunud hingedraamaga. Võrsusid välja uued takistused. Muide palju keerulisemad kui eelmised. Suhtuda maailma, ükskõik mis selles ka ei toimu, kui iseendasse, tundus esmapilgul ülejõu käivana. Kuid mida muud tema maailm siis oligi, kui mitte ülejõu käiv ? Põhiliselt tegeles Hinaj, pärast enda ning oma vanemate vigade teadvustamist, nende vabastamist ja märgatavat tervenemist, muu maailma mõistmatusega. Ükskõik kus ta ka midagi ette ei võtnud, kohtas ta inimeste pahameelt. Sergio ideed olid vastuvõetamatud. Siis avastas ta järsku nõiduse otse oma ukسلävelt."

Enri Paron naerab: "Nõiduse nimega Vend..."

"Nõiduse nimega Suur Vend, kes sind jälgib," parandab Malvira.

"Nõiduse nimega: "maha enesehaletsus !", või: "naerdes lähen üle kändude ", arvab Paron.

Vend Ochio nõustub kõige öelduga.

"Jah, see on tõsi. Urmal avastas kodu ukسلt ühe mehe. See mees nägi, et tal poisile midagi eluliselt vajalikku on anda. Kuna ta nooruki vanemaid tundis, isa veel iidseilt sõjaväepäevilt, kaebas ta neile kohe Sergio kõlvatust linnaelust. Ema, kes poisi eraelu koha pealt eriti tundlik oli, tabas šokk. Isa, kes heausklikult ise Sergiot nüüd pidudele saatis, kahtlustas, et poiss võtab narkootikume. Sergio iseseisev muutumine oli olnud näed liiga ootamatu. Vanemad ei osanud olukorra tegelikku käiku ette näha.

Mida hullemat sai nende arvates noore inimesega juhtuda, kui mitte uimastitest sõltuvusse langemine. Oli 93-nda aasta märtsikuu. Sergio noorem õde oli saanud aastaseks. Poiss võõrdus aga vanematest üha enam. Kes oleks osanud arvata, et teda eemal väljadel terve trobikond igavikuolendeid ootab. Kõik ainult selleks, et vabastav tõde ükskord ometi päevavalgele kerkiks."

"Kes olid need igavikuolendid ?" küsib Malvira. Ochio vaatab väljale, hoonete poole. Harvate puude vahelt on näha, et Urmal tuleb tagasi.

"Need oleme meie," ütleb Ochio. "Muud lahendust ei ole."

"Mis on see tõde ?" küsib Paron.

"Tõde on see, et niikaua kui Urmal end privilegeeritud juhiks peab, pole tal meie seas soosingut. Ja jälle leiab ta põhjust väiklasteks ettekäänetekks, miks peaks meist lahkuma. Kunagi mõtleb meie sõber Riman niisamuti. Ta ütleks, et inimkond pole veel valmis, sest... tema ise ei ole valmis. Ta jätaks viimase lauseosa ütlemata, kuna tal oleks ütlemata suur häbi. Ma räägin praegu, mida ma näen. Oliver Rimanil on eeldus neitsilikule süütusele. Ta mängiks selle rolli osavalt välja."

"Näib et Urmalil meilt järeleandmist tema harjumuste suhtes loota ei ole," oletab Malvira.

Ochio raputab pead. "Teda tuleb suruda. Meil tuleb koondada kogu oma tähelepanu, et tema meelas rahulolu tappa. Teate miks Urmal unenägudes nii tihti piksenooli näeb ? Universaalne "mina" on välguna tema egosse murdnud. See tulebki meil temast välja hirmutada."

*

24. mai 1994, teisipäev

Amask lipsab varjuna näitusesaalist galerii siseruumi. Kõigepealt viskab ta jalast kinga, mis tabab ühte maali, siis tõmbab peast paruka ja kuivatab nägu. Ta toetub tuikudes lauale, kõigutab end puusanukil ja pilgutab silmi. Umbes nagu ette kujutades, mida teeks tema asemel mõni libu. Paokil olevale uksele koputatakse. Urmal pöördub ringi.

"Tervist, lapsuke," kuuleb ta galeristi familiaarset hõiset.

"Tere." Urmal laseb end osalt toetuspunkti kaotades istuli lauale. Tema seeliku alläär ulatub poole reieni. Urmal asetab käed kahelepoole selja taha ja langetab lõua (seksuaalse ahvatluse poos). Pilg on lausa naaldunud galeristi silmadele. Keskealine naisterahvas vaatab kiirelt näitusesaali. Selge see, et ta kedagi kohale kutsub. Urmal paneb paruka ruttu pähe.

"Vaadake !" venitab galerist uksele ilmunud kogudele.

Urmali käte alt kukub vaibale esemeid. Ta hakkab aeglaselt väänlema, jalgu õrnalt mööda maad välja sirutades.

"Imeilus poos," ütleb kellegi hääl.

"Sa oled hull," koriseb Urmal õudusest. Ta on nüüd peaaegu selili laual.

Käib kärgatus. Ruumi laest kukub põrandale lamp ning puruneb. Urmal on teise kingaga kümnesse tabanud. Ta on veendunud, et galeristi vaid eluohtlik situatsioon peatab -
- ukseava on tühi.

"Välja siit, vastikud miilustajad !" karjub Urmal neile järele.

Samas toas lobiseb ta hiljem Tsio Arana ning Komõseniga. Janda Azdshonaj lohutab teda, mille eest Urmal tädile ülimalt tänulik on. Amask laseb tal puhastada oma meigist nägu ning nutab kätte saabunud õnnest - päev naisena on kergelt möödunud. Ainult Zeldov ja Yves on kuhugi kadunud.

"Ära muretse," räägib Janda Urmalile. "Jelena ei kao kuhugi. Ta pole kupeldaja nagu sina," ning lisab: "Teisest küljest, kes meist siis poleks kupeldaja ?"

Janda on õigupoolest veidi kohmetunud Amaski emotsionaalsest kokkuvarisemisest.

"Teatud eneseõigustus ja viha... Urmal, sa tegelikult ei teagi kuivõrd julma sugulasega sul minu näol tegemist on."

Urmal muidugi teab ja elab talle igati kaasa. Janda näoilme degradeerub meenutustes.

"Mul oleks sulle endast nii palju rääkida..."

Urmal paneb Jandas tähele olulisi punkte. Veider, kuid need punktid helendavad tuhmilt.

"Nüüd kus sa pole enam nii asine, võiksimegi kord kokku saada. Vaja on rääkida. Äkki saan ma sind ka rahaliselt aidata (?)"

"See oleks sinust kena."

Janda rõõmustab. "Sa ju maalid veel ikka, ega ?"

"Ja-jah."

"Maalid jah ? Tore !"

"Ikka, ikka."

"No näed," väljendab tädi oma rahulolu.

Urmal nuuksatab. Komõsen ei kannata seda välja ja torkab teda ribidesse. Isegi kui tunneb, et poiss harjumuslikku kometit etendab.

"Tola !" vingub Urmal.

Komõsen teeb ähvardava liigutuse justkui tahaks kägistada. Kuna poiss ei reageeri, otsustab Arana tema eest võpatada. Tal õnnestub see nii hästi, et tool, millel ise istub, ragisedes murdub.

"Oih, aih !" kilkab Tsio rängast erutusest. "Urmal, ma... Ma hoolin sinust väga !"

Komõsen pigistab mõnuga Tsio peenikest kaela. Arana pressib vastu. Ta pungitab silmi ja näitab keelt, mis kukub välja nii tõetruult, et Urmalil ei teki mingit kahtlustki, et nad Janda käest kolki saavad.

Tädi paneb Amaski huulevärvist nartsutatud salvräti käest. Komõseni haare Tsio kaelal on nüüd muutunud leebeteks paitusteks. Arana kummutab lõõtsutades veini-pudelit.

"Läheks õige kõik nädalalõpuks Urmali juurde ?" teeb Janda ootamatu ettepaneku. "Näeb lõpuks ometi ära, millist naist Urmal kodus meie eest peidab."

*

Juulis, 1994 aastal külastab Vend Ochiot õpoeeg koos ühe tütarlapsega. Sergio Artraj tahab meest kui usalduväärses eas kaaslast linna kutsuda. Ta ei anna otsest põhjendust, kuid räägib oma esimese täispika mängufilmi esilinastusest.

"Mäletad, kui ma kunagi ütlesin, et mul on plaan ausaks inimeseks saada ? " seletab Artraj. "Sina aga keelasid mul lubadusi anda... (?)"

Ochio mäletab.

"Oled sa nõus meiega kaasa tulema ? Niikuinii pole sa aastaid kinos käinud. "

Ochio silub oma juukseid.

"Näed sa siia mõnd elektriliini jooksvat ?" laiutab mees käsi.

"Sellepärast ma kutsungi sind."

Vend Ochio toetub küünarnukkidega põlvedele. "Mis majapidamisest saab ? Sergio, sa oled ikka väga tähelepanematu."

Artraj kõmbib mööda õue ringi. Tüdruk seisab eemal aias. Ta on arvatavasti mõnd huvitavat taime kohanud.

Ochio räägib: "Ma ei saa tulla, sest sa oled mu nõrkus. Kahju küll, kuid sa ilmud tavaliselt minu jõuetusolekul... Seekord on sinuga kaasas tüdruk. See on hea märk. Vähemalt on sul lootust."

Ochio naerab Sergiole avalalt näkku.

"Tahad teada midagi minu aususest ? Ma loodan, et su tüdruk üks viimane jätis on. Võid vahel siin käia, et asjade käigust suusõnaliselt ette kanda. Muu mind sinu juures praegu ausalt öeldes ei paelu."

Sergio Artraj jõllitab teda.

"Sa oled tõesti muutunud," ütleb ta löödult.

Ochio naljatleb: "Ei, sina oled hoopis muutunud."

22. Triloogia (Kõnelejad)

Felie Costa sõidab venna näituse avamisele. Ta võtab endaga kaasa noore õpilase Artraj - proovilepaneku mõttes. Artraj'le on see esimene kord, kus ta Maatersi kunstnikega kokku puutub. Sel suvekuul on kliima eriti soodne, kakssada kilomeetrit Seryshist lõunas pole taevas pilvi tervelt kolm nädalat. Kunstnik kes avab teist välinäitust otse elumaja seinal, on tõsine. Põlde tuleb kasta aga keegi lõhub veevõtusüsteeme. Kummivoolikud täksitakse läbi ja räsitakse tükkideks. Kas siis mõni jões peituv saarmas või vareseparv, muud selgitust ei oska mees välja pakkuda.

Sergiole Felie tuttavad meeldivad. Siin kohtub ta Jandat, Tsio Aranat ja Paronit. Vastutasuks näitab ta kõigile kohalolijatele oma varandust - blondeeritud juustega tütarlast lillelises kleidis, mille peale keegi muskliline meesterahvas üle teiste pööraselt käsi plaksutab. See tundmatu lausa musitab kõiki kaaslasi, taidleb ringi ja kallistab - eriti hoolikalt Feliet, et naine nii toredad inimesed sellisele suursündmusele kutsus. Üheainsa hetkega on noortest peoõhtu aukülalised saanud. Artraj on üllatunud ning tänulik. Kui ta saab teada, et Janda juhtumisi Felie sõbranna Yvesi õde on, soovib ta kindlalt sinasõprust juua (küll ilma suudlusteta). Janda pühendab end Artraj soovile, nähes aga kaaslaste paluvaid ilmeid, keeldub kokkulepetest ja küsib täit komplekti. Artraj on ehmunud, tundes piinlikust. Ta vabandab end kogenematusega, viidates tütarlapsele, kelle usaldusest ta pigem ei loobuks. "Mul on väga kahju," vabandab ta veel kord. Rahvas õhkab, siirast peenetundlikusest vastu kajades. Artraj naeratab kohmetunult ja saadab tüdrukule õhusuudluse. Juuakse sinasõprust. Muusika mängib. Maja

elutoa avatud aknast väljasirutunud võrkkardin lehvib üle inimpeade ning laua. Artraj tunneb justkui säraks ta üleni.

"See pole kogu väljapanek. Tähelepanelik vaataja märkab lisaks suurele maalile kaugemal, viljapõllul, kohaspetsiifilist installatsiooni. Kahe töö vahel toimuks justkui elav värvide suhtlus, või pigem positsiooni asetus... Võib-olla, jah, ei ole siin nii selget liikumist, kuid... Mul on abikaasaga olnud au olla kunstniku esimese välinäituse avamisel, täpselt aasta tagasi. Tookordne näitus paelus publikut oma talunike igapäevaste asjaajamiste temaatikaga. Kujundid olid valitud lihtsad ja selged, neid oli rohkesti nagu ka maale. Peab ütlema, et olen tänulik. Pole palju neid noori kunsti-huvilisi, kelle näituse avamistele meiesuguseid pensioniealisi kultuuriametnikke kutsutaks. Igaljuhul, olen ma sügavalt liigutatud ja tänan teid, armas kohalesaabunud rahvas kogu maakonna nimel... Muidugi, soovides noorkunstnikule palju jõudu edaspidisteks töödeks."

Meesterahvas ulatab Felie vennale lilled ja kohustusliku kommikarbi. Vanem naisterahvas tõstab õnnitluseks käe.

"Loodan, et teie järgmiseid töid juba lähimal ajal näha võime," ütleb mees. "Jääme ootama."

Artraj istub seljaga vastu krohvitud seinale. Ta naerab laginal ja plaksutab koos teistega käsi. Näitus on ametlikult avatud.

Tuul on vaibunud. Bernhardiini suurune koer longib rahulolevalt külaliste vahel. Sergio kutsub looma enda juurde ning paitab tema pulstunud karva. Inimring maha-

esisel ei kao. Kohe alustab sissejuhatavat kõnet kunstniku aastate tagune õpetaja Oltersi gümnaasiumist. Ta näeb Artraj'le välja paljunäinud lahke inimesena.

Mees räägib: "Kui vaadata tänapäeva Erztria kunstiharidust, tuleks meil kokku puutada riigi poolt kinnimaksud kunstiõpetusega, mis on koondunud pealinna. Tean sealset akadeemiat läbi mõningate tutvuste, seepärast võin öelda, et antud juhtumit valitsevas kultuuripoliitikas üldiselt ei aktsepteerita. Seda enam üllatab kunstnik Jaeger oma kestva sõltumatusega, olles ühteaegu maalist eraldiseisev ja samas selle sees. Valitud ametist ei saa siinkohal vesta, kuna seda tema puhul ei eksisteeri. Nende vabaõhuhäitustega kinnistab autor veel kord oma staatust kehastunud vabadusena - alati avarduva teadvuse gestaldina.

Jaeger Costa jääb igavesti maalikunstnikuks... Arvatavasti ka siis, kui ta ise iganes enam ei maali."

Mees astub tagasi ja joob plast-topsist kokteili. Kunstnik Jaeger naeratab pealtvaatajatele. Artraj imetleb tema kannatlikkust sellises olukorras.

Kolmas mees eraldub publiku seast. Teda kutsutakse Paroniks, saab Artraj Felielt teada.

Enri Paron viivitab kõne algusega. Ta matsutab vaikselt suud, vaagib mõtlikult sõnu - alles siis räägib.

"Eelkõneleja, minu lähedane mõttekaaslane ja vana tuttav, ütles siin midagi taolist, et kunstnik säilitab oma vabaduse. Olen seda Jaegeri puhul varem tunda saanud, ajal kui Seryshis eredaid kujusid nõutati. Jaeger oli üks neist vähestest, kes minu tööpakkumistest loobus. Ta on olnud teadlik oma kordumatust teest ja oskab vabadust hoida.

Millised mõtted tekivad selle suvise näituse juures ? Tuleb märkida, et maja madalamale otsaseinale asetatud monumetaalmaal siit punktist näha ei ole. Selle oleks võinud asetada ka välisukse kõrvale, kuid arvatavasti segaks taoline paigutus peo üldist meeleolu. Töö ise on abstraktne. Siin pole inimfigure - kunstnik on need varasema näitusega võrreldes kaotanud. Asemele on tekkinud palju uusi elemente, kujundeid, mis pole vähem kõnekad, kui seda võiks olla ükskõik milline inimkeel ning -keha.

Jaeger näeb suuri kontraste. Tema värvivalik libiseb nähtamatult üle intensiivsemate põhitoonide, puhtamasse neutraalsusesse (halli värvi variatsioonid). Nimetan tema töömeetodit häirimatuseks. Siit võite teha omad järeldused.

Mulle on jäänud mulje, et kui meie põhjendamatu seeneprojekt, pealinnas alles hoogu võttis, käis lõunas "moodne" kultuurielu juba teist aastakümneid. Lisaks arusaadavale Juhtmotiivi Teooriale, mis inimeksistenti põhi-probleemidele uut lapselikku valgust heitis, käivitus Maatersis tugev teadus- ja kunstiuuriate rühm. Hoolimata sõjakaotustest haritud poegade ridades, tekkis arvestatav praktikute koolkond nn. intelligentide ja mandunute lootus ja hirm. Nimetagem veel hea näitena Kunsniktöölise Ühingu, eesotsas noorte "väljarändajatega". Siin, kohapeal patseerib sellest ühingu praegu kahjuks küll üks erand, pealinlane Urmal..."

Urmali käsi lehvitab kuulajatele majaukselt.

Paron jätkab:

"Praktikute tegevus eeldas valmisolevate teooriate tundmist. Nende kogemusi inimhinge tundmises kasutame meie kaevanduses endi peal viimased kolm aastat. Meid huvitab kollektiivi areng kahe käsikirja - Juhtmotiivi Teooria ning "Eelaimduste" baasil.

Seetõttu on pealinlastel lõunapoolsetelt "rahvastelt" palju õppida. Algasid ju Kõnelejate palverännakud siit maailmast. Kuhu nad välja jõuavad ja kuhu sealt edasi lähevad, näeme Jaegeri kunstis e. loomingus."

"Kes on need Kõnelejad ?" küsib tütarlaps Sergio Artraj käest. Felie vastab noormehe eest:

"Enam-vähem nagu jutlustajad. Inimrupp, kes käib mööda ilma ringi, et oma teadmisi levitada. Viimase sajandi jooksul on nende tegevus muutunud rohkem paiksemaks. Tegelikult on Kõnelejaid väga vähe alles jäänud."

"Miks küll ?"

"Rumalusest. Kunagi ammu hävitati neid tervete hordide viisi."

"Ja nad alustasid Maatersist ?"

"Vaata, ära võta öeldut sõna-sõnalt. Ütleme parem, et Erztria on koht, kus Kõnelejad läbi aegade on olnud."

"Ma saan aru, et nad on siis nagu mungad."

"Mitte päris kui teada, et naissoost Kõnelejad hingelt alati vastupidavamateks osutuvad..."

"Tunned sa mõnda ?"

Felie sirutab kaela ja vaatab ringi.

"See, kes just rääkis," ütleb naine. "Ja teine mees enne teda."

"Zeldov !? See maniakk !?" hüüatab tüdruk.

Felie ja Artraj itsitavad.

"Võta siis näiteks mind ennast ja minu venda. Ka meie oleme Kõnelejate järeltulijad," tunnistab Felie.

Tütarlaps naeratab.

"Kõik olete siis või ?" ütleb ta. "Nood pensionärid

shokolaadiga ka, jah ?"

"Ei," raputab Felie Costa pead, "pensionärid mitte. Vaata mind, mina saan Zeldoviga, hoolimata tema minevikust, hästi hakkama. See, et ta vanglas istus, ei tähenda tänapäeval midagi."

"Nii, et neid ühendab miski seletamatu ?" järeldab Artraj iseteadlikult.

Felie tõuseb pingilt. Inimesed on hakanud minema maanteele, põllul olevat installatsiooni vaatama.

"Kõneleja tunneb ära tema kõnest ja tähelepanelikkusest maailma kohta," lõpetab Felie vestluse. Nad järgnevad rahvahulgale.

Urmal noogutab ja raputab Arana ümarat lapsepead. Iga kord kui Artraj lilleline tütarlaps sisse hingab, et kommentaarina midagi öelda, laseb Tsio Amaskil enda kaela paindlikusel osavalt mängida.

"Nii, poisid, kui lubate, siis ma kuulaksin !?" uriseb tüdruk läbi hammaste. Urmal tõukab Tsio endast tüdinult eemale ja käsib tal vaikida.

Kunstnik Jaeger sülitab viljakõrre suust ning räägib:

"Punktis, kus inimene enda tegevust jälgima hakkab, peatab ta aja voolu - see muutub viskoosseks ja nähtavaks. Ühel hetkel saab inimene teadlikuks kehtivatest seaduspäradest ning normidest. Ta võib kohata elus teatud korda. Mida rohkem ta end uurib, seda vähemaks näib taanduvat

keskkonna mõju. Tundub justkui reageeriks kogetavale inimese ootus ja tahe. Kui me näiteks tunneme ära, et meid jälgitakse, mõistame, et vaatame end ise läbi projektsiooni. Teadmisest, et maailm on alanud siit (Jaeger paneb käe südamele), algab vastutus. Tublist südamlikkusest siin ainult ei piisa.

Rada on öelnud, et maailmas pole olemas sündmust, mida poleks päriselt vaja. Sisemiselt tunnen, et Kõnelejate aeg oma järjepidevuses on läbi saamas, kuna nad on leidnud enda sihtmärgi. Mis, või kes on selleks sihtmärgiks - tuleb vaid vaadata enda ümber... Kui aga ei näe, lugege siis minu installatsioonilt töö pealkirja."

(Liblikat meenutavale puitkonstruktsioonile on kirjutatud sõnad: "vaata ette !").

*

Urmal tuhnib kastis vedelevas kaltsuhunnikus. Esialgu ei leia ta midagi. Ühel momendil taipab ta aga liigutada kasti alust, see annab järele ning avaneb. Ta näeb topelt-põhjas kahte saepurusse asetatud pudelit ning püstolit. Tähed pudelisiltidel on Vana - Erztria keeles, valmimis-aastaga 1937. Urmal on teistkorselt pettunud.

"Mürk," loeb Amask etiketilt. "Kange jook."

Urmal võtab relva ettevaatlikult kätte ja näitab taskulambiga koopaseintele sihte. Ta pole elus vist kordagi püstolit käes hoidnud. Ta mõtleb relva vanusele - kuidas selle detailid aja jooksul kuluvad, kuidas aurustuvad õli ning sõrmejäljed, liigub mõttes mööda relva piimjat sisemust, kogeb ühekorraga kogu maailma metallilaadungeid üheks

ruumipunktiks kokkupressitud tahukana, surub käepidet veel tugevamasse haardesse ning vajutab päästikule.

Kõlab lask. Seinalt kukub kivitükke... Urmal sirutab selga ja jääb kuulatama. Ta teab, et ta ei oleks tohtinud tulistada, sest väljaelamine on enesepeetus. Samas pole ta aga jällegi kindel...

Tegelikult ta ei tea. Vähemalt tol hetkel arvab ta ennast-õigustavalt, et see mõjus talle hästi.

"Halloo, tervist ! Kas Sergio on kodus ?... Rääkige kõvemini, ma ei kuule !... Mida ?... Siin räägib Amask, öelge talle seda... Kes !? Ütle uuesti !"

"Mida ma ütlen ?"

"Aa ! Palju paremini on kuulda. Öelge, et Urmal tahab..."

"Mida ?"

"Rääkida ! Ma tahan rääkida ! Kutsuge ta palun telefonile."

"Jah, kohe." - "Siin Artraj, mis vaja ?"

"Mul on sulle pakkuda üks püstol. "

"Relv ?"

"Jah, järele proovitud - see on töökorras."

"Mis aastast ?"

"Kolmkümmend (?) Mina ei tea. "

"Kus sa oled ?"

"Linnas."

"Kas saame kokku ?"

"Ei, ma jätan selle alates neljast akadeemiasse, sinu nimele."

"Sa ei taha raha ?"

"Ei, ma kingin selle sulle niisama..."

"...Sa teadsid, et ma oleks nagunii ostnud ?"

"Teadsin."

"Heaküll, vaatame. Eks näis."

"Eks näis."

*

See periood jäi Urmali jaoks kõige raskemaks. Kolme nädala jooksul kolm korda kaklusesse sattuda, mõjus talle kui palsam - mitte et ta oleks omanud mingit maniakaalset kompleksi. Asi oli lihtne - nii kui tuli tegemist enesekaitsega, kohtas ta jälle endast suuremat ülekohust ja ebaõiglust. Enesekaitse vahendina kaotas usutavuse. Urmalile meenusid ema õpetlikud sõnad: "Lase sel endale mõjuda." Ükskõik, mida Yves tookord ka ei mõelnud, polnud Amask pärast viimast intsidenti taplusareenil enam kunagi sama tüüp, millisena teda tunti.

Enne veel, kui esimene lumi maha sadas, kuulis Urmal raadiost, mida Rada käte kohta räägib, kuidas põial mees-sugu ning isa tähendab, nimetisõrm ema ja et kakluse puhul, kuidas inimene oma sõrmi rusikasse asetab - kas põial peal- või allpool teisi sõrmi... Urmalile jäi mulje, et ta on läbi kogu oma noorusea, isegi ratastoolist, hoope valesi jaganud. Kuid ta ei tahtnud olla ebamehelik. Rada sõnadest sööbis tema mällu aga tõdemus, et elus tuleb ette ka kaklusi.

Keegi mees peatas teda oma autost, kui ta suvilate

vahelt elumaja poole kõndis. Ta süüdistas Urmali, et too kohalikes kruntides vargil käib. Mees ütles et on teda mitmel korral öösiti sealkandis ringijõlkumas näinud. Urmal selgitas, et käib vaid tsoonis jalutamas, et ta pole varas ja et kui nad koos tema üürikorterisse läheksid, siis selgitaks majaomanik ka tema päritolu, kui just väga nõutakse. Viimaste sõnade peale teritas mees kõrvu - ta astus masinast välja. Igast tema liigutusest õhkas vaoshoitud ähvardust. Urmal mõtles, et meest ei huvita üldsegi vargus, tal endal on aias kindlasti sada koera ning kaamerat, vaja oli vaid tapelda.

"Ja minul on vaja tapelda," tuikas Urmali keha pulsilöögi-ga resonantsi. Amask teeb viimase katse, et lahkuda. Ta pöördub tagasi maantee poole, et bussipeatuseni jõudmiseks suurem ring teha. Võõras rabab tema nahktagist ning sunnib paigale jääma.

On üks asi, mida Urmal toleiks hetkeks veel taluma polnud õppinud. See asi leidis aset, kui keegi ilma eelneva kokkuleppeta füüsilise kontakti tekitamise enda õiguseks võttis. Ükskord kaitses Felie teda öisel linnatänaval tuntud kultuuritöötaja eest. Naise taktika oli ühene - kohene löök vastu esiletungivaid näppe. Amask poleks ise kunagi selle peale tulnud. Tema viis kriitilisi olukordi lahendada, käis läbi veretu improvisatsiooni. Ka tookord nägi ta purjus tülitajale mõeldud sõnade valikul suurt vaeva, et meest hävitavast agressioonist vabastada. Felie meenutas seda sündmust, kui ehedat näidet Amaski allaheitlikusest, Urmal aga ei olnud Costaga nõus. Pärast teistkordset käimaõppimist oli ta tundnud, et viha vihaste vastu suurendab vaid viha.

Niisiis käsutas mees Urmali paigale ning tõukas teda üle põlve, just täpselt nii nagu Felie seda armastas teha.

Amask kaotas toetuspunkti, kuid rabeles end lahti. Siis mees lõi, mille peale Urmal koheselt vastas. Nagu oli näha kajastus iga nooruki vastulöök juba järgmises olukorras. Viimasena jälgis Urmal, kuidas kähmlusesse keskendunud mees talle eemalt jalahoopet jagas. Siinkohal otsustas Amask toimuvat pealt vaadata... Veel mõned löögid... Mees katkestas, kuna väsis. Siis kinnitas ta oma hoolivust pitseriga, otse Amaski silma.

"Nii, see oli parem silm," mõtles Amask segaselt. "Parem on sümboolselt naispool - ma vihkan ikka veel oma ema," tõdes ta masenduses.

Vend Ochirole saab Urmal Komõseni juuresolekul oma rasket läbielamist aga juba läbi järgmiste nädalate sündmuste pajatada. Ta räägib usaldusalustele imestust väljendades, kuidas möödus tema reis naaberriiki. Grupis olid olnud mõned prantslased, skulptorid ning kurtumad maalikunstnikust sõber. Viiel järjestikusel päeval külastati pealinna erinevaid muuseume, kirikuid ning muid vaatamisväärsusi. Hilisõhtul oli hotellis toimunud koosistumine, kus joodi palju alkoholi. Jutt läkski kohapeal erinevatele veinimarkidele ning joomingutele, mis olid toimunud, või teinekord ära jäänud. Urmal hoidis vestlusest eemale, vetruvas raudvoodis kergendunult jalgu puhates. Ühel hetkel otsustas ta jälle kord selle veniva flirtimise kasuks reageerida. Keegi noor neidis protestis parajasti selle vastu, et veinikork pudelisse oli surutud, tema aga koguvat neid ja kuivõrd haletsusväärne lugu jne., millepeale Urmal järsult üles oli paiskunud, läheduses istuvat sõpra hoiatanud, märkamatuks pudeli krahmanud ning selle piki laua jalga tükki purustanud. Muidugi ei lootnud ta, et nii mitmeks tükiks...

Ja jälle kord tõukus tema vastu keegi pooltundmatu täismees, kes teda õpetamise eesmärgil kämmalde vahel

väänas, et talle viimaks hullunud ilmeline oimukohaga näkku hüpata.

Komõsen oli siin see isik, kes (muskliline nagu ta oli) Amaski lugu kuuldes poisile tugevalt vastu väitles. Aasta hiljem, kui ta ise samaväärsesse võitluskeerisesse sattus, ning Vend Ochio Komõseni persooni, kui lahtise energia juhtumit kirjeldas, mis iseäranis selge õigustusena kõlas, märatses Urmali sündsustunne juba totaalselt. Läbiimbununa kõikvõimalike haiguste, sõdade ja mitme järjestikuse kahluse meenutustest, tekkis tal nüüd vaid üksainus soov - sõlmida maailmaga lõpuks ometi rahu.

Siitpeale läksid Amaski ja tema kaaslaste teed lahku. Igast järgmisest nädalast sai edaspidi ruutjuur eelmistest. Selliselt nägi välja Urmali tõlgendus teekonnast hingelisse tasakaalu, e. vaimu. Võib-olla kunagi, kümme aastat hiljem, said nad kõik jälle kokku, momendil ei osanud Urmal seda ette ennustada.

23. Lihtne aeg

Novembrikuu. Marcus Hirinus jalutab hommikul vara poodi. Ta ostab riisi, sibulaid ja pätsi leiba. Kodus, sahris on tal pudel taimeõliga, nii et ta saab endale maitsva eine valmistada. Poes vahetab vanamees müüjaga mõne sõna. Naine räägib külas ringilonkivast beezi värvi koerast, kes meenutab emalõvi. Just tema väarikad liigutused reetvat hingesugulust tolle ohtliku kiskjaga. Loomal olevat valge lakk ning hõbedaste neetidega kaelarihm, nähtavasti mõne kohaliku rikkuri pereliige. Marcus kuulab

huvitatult, kiitleb oma isikliku jõuga, mida ta sihiteadlikult tagasihoidlikust söögist ammutanud on ja lubab lõvi valutult kinni püüda. Siis kõnnib ta hommikustes päikesekiirtes poe tagant algavasse parki, läbi lagunevate mõisahoonete, mööda lausjat mäenõlva alla, kiirevoolulise jõe äärde. Ta paneb seljakoti kaldale, astub kivile ja peseb oma nägu. Nüüd Marcus juba teab, mis teedpidi ta koju läheb. Õieti ta tegelikult otsaga juba on sellel rajal.

Ta läheb koju piki mereäärset metsasalu.